

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra pedagogiky

Diplomová práce

Bc. Kateřina Korbelová

Sociální prostředí a tělesné modifikace adolescentů

Příspěvek k sociální pedagogice

Social Environment and Body Modifications of Adolescents
Contribution to Social Pedagogy

Praha 2021

Vedoucí práce: Mgr. Tereza Komárková, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 14. června 2021

Kateřina Korbelová

Klíčová slova (česky)

Tělesné modifikace

Sociální prostředí

Adolescence

Sebepojetí

Klíčová slova (anglicky):

Body modification

Social environment

Adolescence

Self-concept

Abstrakt

Diplomová práce „Sociální prostředí a tělesné modifikace adolescentů – příspěvek k sociální pedagogice“ se zabývá problematikou tělesných modifikací jakožto rozšířeného fenoménu současnosti. Zaměřuje se především na dvě nejběžnější formy v dnešní společnosti: tetování a piercing. Analyzuje možné příčiny a motivace (ve vztahu k sociálnímu prostředí) k podstoupení vzhledových změn na vlastním těle. Pedagogickým aspektem práce je zaměření se na oblast rodinného prostředí, životních vzorů respondentů a vrstevnické skupiny. Zároveň je část práce věnována školnímu prostředí. První část se zabývá teoretickým vhladem do problematiky, významem tělesných modifikací, vymezením období adolescence, sebepojetím a sociálním prostředím. Praktická část obsahuje rozhovory s respondenty, které byly realizovány pomocí polostrukturovaného rozhovoru a poté analyzovány a interpretovány.

Abstract

The diploma thesis "Social Environment and Physical Modifications of Adolescents - a Contribution to Social Pedagogy" deals with the issue of physical modifications as a widespread phenomenon today. It focuses mainly on the two most common forms in today's society: tattoos and piercings. It analyzes the possible causes and motivations (in relation to the social environment) to undergoing visual changes to their own body. The pedagogical aspect of the work is the focused on the family environment, life patterns of respondents and peer groups. Part of the theses is devoted to the school environment. The first part deals with the theoretical insight into the issue, the importance of body modifications, the definition of adolescence, self-concept and social environment. The practical part contains interviews with respondents, which were implemented using a semi-structured interview and then analyzed and interpreted.

OBSAH

1	ÚVOD	1
2	TĚLESNÉ MODIFIKACE	3
2.1	VYMEZENÍ POJMU	3
2.2	DRUHY TĚLESNÝCH MODIFIKACÍ	6
2.3	VÝZNAM A MOTIVACE TĚLESNÝCH MODIFIKACÍ	9
3	ADOLESCENCE	11
4	SOCIÁLNÍ PROSTŘEDÍ	13
4.1	RODINNÉ PROSTŘEDÍ	15
4.2	ŠKOLNÍ PROSTŘEDÍ	18
4.3	VRSTEVNICKÁ SKUPINA	19
4.4	MÉDIA	21
5	TĚLESNÉ SEBEPOJETÍ V ADOLESCENCI	22
5.1	SEBEPOJETÍ	23
5.2	VÝVOJ SEBEPOJETÍ V ADOLESCENCI	24
6	VÝZKUMY	26
7	PRAKTICKÁ ČÁST	30
7.1	CÍL VÝZKUMU	30
7.2	METODOLOGIE	30
7.3	CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU	33
7.4	ETIKA VÝZKUMU	35
7.5	ROZHOVORY	36
7.6	ANALÝZA DAT	36
7.7	INTERPRETACE INTERVIEW	37
7.8	DISKUSE VÝSLEDKŮ A ZODPOVĚZENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK	42
7.9	ZÁVĚREČNÝ PŘEHLED VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	47
8	ZÁVĚR	49
9	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	50
10	SEZNAM ZKRATEK	56

PŘÍLOHY.....|

1 Úvod

Tématem této práce jsou tělesné modifikace, vnímané jako podstoupení dobrovolných změn na vlastním těle, jejichž pomocí jedinec může měnit svůj vzhled. Pojem tělesné modifikace je pro naši práci vnímán jako podstoupení záměrné dobrovolné změny, kdy integrita těla byla porušena invazivně nebo došlo dlouhodobým neinvazivním působením ke změně stavby těla, nejedná se však o medicínský zákrok a není běžně společensky akceptovanou praktikou. Kategorie tělesných modifikací, o nichž naše práce pojednává, zahrnuje především tetování, skarifikace a piercingy.

Je důležité zdůraznit, že techniky tělesných modifikací lze dohledat už ve starověku, kdy plnily v životě jedince většinou velmi důležitou rituální funkci. V současné době jsou již v životě především mladých lidí tělesné modifikace zakotveny natolik, že prostřednictvím studia této problematiky lze objasnit a pochopit důležité aspekty jejich způsobu života, nazírání na svět a hodnotové orientace. Snaha o pochopení dnešního mladého člověka je důležitá také z hlediska pochopení směřování budoucnosti společnosti. Samotné dospívání je součástí sociálního vývoje, které podléhá mnohým změnám a ovlivňujícím faktorům plynoucím ze sociálního prostředí, což může způsobovat inklinaci k nejrůznějším životním stylům, vzorům, subkulturám apod.

Prvotním cílem práce je seznámit zájemce s fenoménem tělesných modifikací v kontextu dospívajících jedinců pohybujících se v sociálním prostředí. Předkládaná diplomová práce je tvořena teoretickou a výzkumnou částí. V teoretické části jsou vymezeny techniky patřící do tělesných modifikací, jejich význam a vnímání. Následná kapitola zabývající se sociálním prostředím je již přímo vztahována k dospívajícímu jedinci a tomu, jakou roli hrají jednotlivá prostředí, ve kterých se adolescent pohybuje. V souvislosti s tělesnými modifikacemi také vyvstala otázka vnímání sebe sama a hledání vlastní identity. Náplní teoretické části je představení nejdůležitějších poznatků, které byly v rámci našeho tématu prozatím zjištěny. Výzkumnou část prezentuje kvalitativní výzkum zaměřený na nalezení motivace dospívajícího jedince v interakci se sociálním prostředím, na spokojenost s vlastním tělem a na reflektované reakce okolí, s nimiž se adolescenti s tělesnými modifikacemi setkávají.

Přínos práce je možné spatřovat v určitém seznámení se touto oblastí, naznačením a případně i inspirací, jakým směrem by se mohly v budoucnu ubírat další výzkumy. Dle našeho názoru nebyla u nás zatím tato oblast dostatečně prozkoumána. Tímto se práce může

stát v návaznosti na své zdrojové publikace i vlastní výzkum dalším zdrojem pro zkoumání současné mládeže z pohledu pedagogického, sociálního a sociologického.

2 Tělesné modifikace

Jedním z hlavních pojmů naší práce jsou tělesné modifikace. Definice pojmu je různorodá a může se lišit v souvislosti s jednotlivými autory. Tělesné modifikace jsou v současné době poměrně běžnou záležitostí. Některé vzhledové změny jsou častější a není vzácností se s nimi setkat, jiné tělesné modifikace jsou poněkud neobvyklejší a mohou ve společnosti vyvolávat rozporuplné reakce. V následujících podkapitolách vymežíme pojem tělesné modifikace, popíšeme jednotlivé způsoby vzhledových změn, které představují ve většině případů trvalé změny na našem těle a našem vzhledu a zaměříme se i na možné významy a vnímání tělesných modifikací.

2.1 Vymezení pojmu

Předtím, než se budeme moci podrobněji zabývat problematikou tělesných modifikací, je potřeba si definovat, co tento pojem označuje. Termín tělesné modifikace je doslovným překladem anglického pojmu *body modification*.

„Tělesné modifikace můžeme popsat jako dobrovolně podstoupené vzhledové změny na vlastním těle. Zahrnuje takové chování, jako je tetování, branding, skarifikace, transdermální implantáty (implantáty které procházejí kůží), subdermální implantáty (implantace trojrozměrných předmětů pod kůží), split jazyka, přetvarování ucha, silikonové injekce a amputace. Mezi další postupy patří například bodybuilding, plastická chirurgie, play piercing (dočasný piercing), suspension neboli zavěšování“¹ (překlad autora) (Hicinbothem, Gonsalves, Lester, 2006, s. 351).

Fearsthone pod pojem tělesné modifikace zahrnuje jednak piercing, tetování, branding, řezání, binding (vázání, svazování) a implantáty, a to vše za účelem změnit tvar a vzhled těla. V případě bindingu se nejedná o invazivní modifikaci. Do další skupiny tělesných modifikací Fearsthone řadí bodybuilding, anorexii, držení pustu, cvičení apod. Jedná se o změny, při kterých se tělo transformuje pomocí cvičení a diet a které jsou obecně

---

¹ Body modification may be defined, in general, as the voluntary modification of the human body. It includes such behaviors as tattooing, brandings, scarification, transdermal implants (implants which pass through the skin), subdermal implants (implantation of three-dimensional objects under the skin), tongue splitting, ear reshaping, silicone injections and amputations. Other practices which might be included are bodybuilding, plastic surgery, play piercing (temporary piercing), flesh suspensions and pullings (the insertion of hooks through the skin from which the person hangs or pulls from) and ritual cuttings.

pomalejšími procesy. Poslední skupinu tvoří ta, jejíž způsob proměny těla může být dle Fearsthona realizován pomocí protéz a technologických systémů (Fearsthone, 2005).

DeMellová uvádí v českém prostředí méně užívané termíny, jako je body alteration (tělesné úpravy) a body adornment. Termín body adornment lze přeložit jako tělesné zdobení a dle DeMellové značí dočasné změny, jako je lakování nehtů, úprava vlasů, nošení šperků, oblékání apod. Zatímco termín body modification vymezuje jako změnu prostřednictvím chirurgických zákroků, tetování, piercingu, skarifikace, brandingu, mrzačení pohlavních orgánů (genital mutilation), implantátů a ostatních praktik. Tělesné modifikace mohou být dočasné nebo trvalé. Přičemž většina z nich je trvalých a mění tedy podobu těla trvale (DeMello, 2007).

Campbell užívá pojem body mutilation, v překladu ve významu mrzačení těla. Do tohoto termínu jsou zahrnovány takové extrémní modifikace, jako je rozštěp jazyka, implantáty a broušení zubů (Campbell, 2020). Lodder (2010) užívá souhrnné označení pro tělesné modifikace jako body art, které označuje metodu zdobení, krášlení těla, jako je piercing, tetování apod.

Fifková se zabývá tématem tělesných modifikací v souvislosti s transsexualitou. Jedná se o aktivity a procesy, které mohou pomoci k adaptaci v nové pohlavní roli. Mezi takové aktivity řadí likvidaci ochlupení pomocí elektrolýzy a voskové depilace, malé kosmetické chirurgické zákroky u mužů, bandážování prsou, posilování, a naopak u žen nošení umělého knírku (Fifková, 2008)

Z těchto definic jednotlivých autorů je patrné, že prozatím neexistuje jednotná a všeobecně uznávaná definice termínu tělesné modifikace (body modification). Pro naši práci se pokusíme sjednotit pojem tělesné modifikace tak, abychom vytvořili jednotný rámec jak pro teoretickou, tak především pro praktickou část.

Pod souslovím tělesné modifikace si můžeme představit tělesné úpravy, které mohou být jak trvalé, tedy nezvratné, tak dočasné. Důvod k podstoupení takové změny může být nejčastěji rituální nebo estetický. Pro naši práci vyloučíme praktiky, jež jsou prokazatelně nutné pro zlepšení zdravotního stavu jedince, tedy určité medicínské zákroky. I přes to je třeba zmínit v oblasti lékařství neopomenutelné hledisko zlepšení psychického stavu v souvislosti s tělesnými modifikacemi v některých případech. Stejně tak vyloučíme některé rituály jednotlivých národů, jako je například obřízka, prodlužování krku, vkládání talíře do spodního rtu apod. Navzdory takovému zúžení oblasti našeho zájmu je stále oblast tělesných modifikací poměrně široká. Zároveň z okruhu zájmu tedy vyloučíme některé každodenní

aktivity, jako je například úprava vlasů, vousů, líčení či úprava nehtů. Tímto zúžením se omezíme na podstatný faktor, a to porušení integrity kůže. Příloha č. 2 k zákonu č. 455/1991 Sb. definuje činnosti, při kterých je porušována integrita lidské kůže, jako „*dekorativní výkony na zdravé lidské kůži s cílem estetické úpravy jejího vzhledu, při kterých je porušována celistvost kůže*“. V tomto pojetí bychom museli vyloučit například tetování oční bulvy, úpravu zubní skloviny apod. Můžeme tedy náš okruh zájmu rozšířit na porušení integrity těla. V tomto případě bychom mezi tělesné modifikace nemohli zařadit například tvarování těla pomocí korzetu. Do naší kategorie lze tedy zahrnout i neinvazivní dlouhodobé působení, které vede ke změně stavby těla.

Po takto zúženém okruhu zájmu se můžeme přiklonit k vymezení tělesných modifikací podle Dudziakové (2013), která vymezila 4 základní kritéria. Prvním kritériem je, že tělo bylo změněno záměrně. Jako druhé kritérium uvádí, že integrita těla byla porušena invazivně nebo došlo dlouhodobým neinvazivním působením ke změně stavby těla. Zákrok není medicínského charakteru a v neposlední řadě se jedná o zákrok, který není běžně společensky akceptovanou praktikou.

„Konkrétní praktiky, které dle Dudziakové splňují výše zmíněná kritéria a řadíme je tak k tělesným modifikacím, jsou následující:

a) invazivní tělesné modifikace: piercing a jeho podkategorie jako mikrodermální piercing, scalpell piercing či pocketing, tetování, skarifikace, subdermální a transdermální implantáty, rozštěp neboli split, úpravy uší a úpravy zubů, tělesné rituály a dočasné invazivní modifikace, kam konkrétně spadá play piercing, suspension, modifikace šitím a vstříkávání fyziologického roztoku pod kůži, obřízka a dále kastrace, nulifikace a amputace.

b) neinvazivní tělesné modifikace: roztahování, dlouhodobé tvarování těla korzety a podobnými artefakty“ (Dudziaková, 2013, s. 57). Pro naši práci se zároveň zaměříme také na podmínku dobrovolnosti, tedy svobodné volby podstoupení zákroku na vlastním těle. Z našeho okruhu zájmu vyloučíme rituály založené na tradicích, které souvisejí se změnami na těle.

2.2 Druhy tělesných modifikací

Krátký výčet jednotlivých typů tělesných modifikací jsme uvedli již v předchozích odstavcích. V této kapitole se podrobněji podíváme na některé konkrétní druhy a zároveň se seznámíme s kritérii, podle kterých lze tělesné modifikace rozlišovat.

Kritérii, podle kterých lze tělesné modifikace kategorizovat, může být několik. Dudziaková (2013) dělí tělesné modifikace podle míry zásahu do těla jedince a jeho následné změny na lehké, těžké a extrémní modifikace. Mezi lehké modifikace lze řadit například piercing, tetování nebo mírnější formy skarifikace. Těžké tělesné modifikace lze charakterizovat jako takové zásahy do těla, které jsou často náročnější na péči, hojení a nesou s sebou vyšší pravděpodobnost komplikací při hojení, stejně tak jako vyšší náročnost na technické provedení. K těžkým neboli extrémním modifikacím lze řadit například vkládání subdermálních a transdermálních implantátů, rozštěpy jazyka a dalších částí těla. Extrémní tělesné modifikace definuje také Campbell, který pro tento způsob užívá pojem body mutilation, v překladu ve smyslu mrzačení těla. K tomuto termínu řadí takové extrémní modifikace, jako jsou rozštěp jazyka, implantáty a broušení zubů (Campbell, 2020).

K dalším faktorům, dle kterých lze dělit tělesné modifikace, řadíme modifikované místo (modifikace intimní oblasti, rtů, uší, modifikace trupu apod.), umístění modifikace (dermální, subdermální a transdermální), míra bolesti (málo, středně, velmi bolestivé a extrémně bolestivé), permanence (permanentní, semi-permanentní a dočasné modifikace). Dalším klíčem, dle kterého lze rozlišit tělesné modifikace, je proces použitý k modifikaci (Dudziaková, 2013).

V následujících odstavcích se zaměříme na tělesné modifikace, které budou pro náš výzkum relevantní. Jedná se především o piercing, tetování a skarifikaci. Reese (2017) uvádí, že studie poukazují, že odhadem 10–23 % adolescentů má tetování a 27–42 % má piercing. Cora (2017) uvádí, že mezi studenty středních škol má tetování 10 % a 55 % studentů má zájem v budoucnu nějaké tetování mít. Mezi studenty vysokých škol mělo 23 % tetování a 51 % mělo piercing. Zároveň upozorňuje na to, že v USA nejsou zatím podrobnější studie zabývající se skarifikací. Výzkumy poukazují na to, s jakými tělesnými modifikacemi se pravděpodobně při výzkumné části setkáme nejčastěji.

Tetování

Tetování je v současné společnosti spíše módním doplňkem než kulturně rituální záležitostí. Jedná se o trvalé vytváření obrazců na pokožce, ke kterému dochází zanášením pigmentu nastálo pod kůži. S domorodým pojmem pro tetování se v roce 1769 seznámil cestovatel James Cook a základ slova začal prosazovat do hlavních světových jazyků. Původní tahitské slovo tatau znamenalo „označovat“ (Rychlík, 2011).

O tetování se zmiňuje již Ottův slovník naučný a definuje ho jako: *„Zvyk rozšířený téměř u všech národů, který záleží v tom, že kůže lidská ozdobuje se výkresy rázu ornamentálního neb symbolického způsobem tímto: ostrým nástrojem provádějí se do kůže zářezy nebo body, jež spojují se ve výkres, který pak natře se barvou, pokud možno trvalou“* (Otto, 1906, s. 295). Tuto definici lze považovat za jednu z nejstarších definic tetování v českém prostředí. Gilbert (2000) popisuje tetování jako mechanické vpouštění nerozpustných barviv do hlubší vrstvy kůže. Kriegelová podobně používá pojem tetování jako vpichování částeczek pigmentu jehlou pod epidermis. Ty zůstanou dlouhodobě ve škáře a vytvoří dekorativní vzor (Kriegelová, 2008).

Během historie se tetování proměňovalo. V průběhu dějin došlo k vývoji technik, témat i k posunům v motivaci zájemců. Dle Fiksy v primitivních společnostech lidé věřili v ochrannou funkci tetování a zároveň v sounáležitost s rituálem. Na území Barmy je od pradávna víra v tetování jako mocný amulet. Tradiční rituály spojené s tetováním jsou na území Barmy dodržovány dodnes. Tetování ve smyslu amuletu dodnes přežívá také v Japonsku. Japonský kmen Ainu stejně jako kmen Kayanů na Borneu věří v posmrtný význam tetování. Užívání tetování se ukázalo i na nalezeném těle Otziho, které bylo nalezeno v Alpách roku 1991. Otzi má na sobě tetování ve tvaru čar a křížů, které bylo údajně vytvořeno z uhlíků a vody (Fiksa, 2011).

Rychlík (2011) rozlišuje tři hlavní typy tetování – černé, polychromové a jizvové. Velmi často se lze setkat s dělením na typy – old school, který klade důraz na symboliku (často sem patří motivy lebky, ohně, hvězdy apod.), new school, který se rozšířil na přelomu 20. století spolu s šířením komiksů, přičemž klade důraz na syté barvy. Mezi další druhy tetování lze zařadit styl trash polka, který je charakteristický černou a červenou barvou. Tribal motivy jsou vyjádřené geometrickými obrazci, lettering představuje styl inspirovaný kaligrafií a grafitti. Dalšími styly v tetování může být realistické tetování, new black, které je charakteristické velkými černými plochami, dále tetování s japonskými motivy, styl watercolor neboli akvarelové tetování, neo traditional, tedy tetování s tradičními motivy

přenesený do modernějšího způsobu ztvárnění. Samozřejmě lze mezi styly tetování zařadit i abstraktní tvorbu. Pokud se týká odlišností ve stylu aplikace tetování, lze zmínit techniku handpoke, které se tvoří bez strojku, pouze jehlou a barvou.

Piercing

Stirn (2003) definuje piercing jako průnik šperku do otvorů vytvořených v oblastech těla, jako je obočí, uši, rty, jazyk, nos, pupík, bradavky a genitálie. Místa pro piercing jiná, než v oblasti obličeje se označují jako intimní nebo non-mainstream. Ve srovnání s tetováním není piercing považovaný za trvalý.

Piercing není záležitostí pouze posledních let. Dle Fiksy (2005) jsou tyto praktiky známy od počátku existence lidstva. Forma této tělesné modifikace sloužila jako rituální vstup mladého jedince do dospělosti nebo upozorňovala na sociální postavení jedince ve společnosti. Mnohdy měl piercing kultovní význam, kdy obřady s ním spojené měly nádech náboženských ceremoniálů. V 70. letech se stalo průkopníkem piercingu především hnutí punk, alternativní styl mládeže, která vyznávala specifický styl hudby a oblékání.

Mezi jednotlivé typy piercingů lze zařadit dle Fiksy (2005) piercing uší. Mimo náušnice v ušním lalůčku lze vpich provést do chrupavčité části ucha. Dle místa vpichu v oblasti ucha lze zmínit helix, conch, tragus, antitragus, rook, snug, industrial, orbital. Piercing v oblasti obličeje často volí jedinci, kteří chtějí, aby byl piercing viditelný. Piercing lze umístit do oblasti nosního křídla, nosní přepážky, kořene nosu, do oblasti tváře nebo obočí. K piercingům v oblasti rtů patří Labret, tedy vpich uprostřed spodního rtu, Madonna, která je posazena na jedné straně nad horním rtem, a samozřejmě piercing jazyka. Mezi další místa vpichu lze zařadit bradavky, pupek, dále mezi intimní piercingy pro muže lze zařadit piercingy Princ Albert, Apadravya, Ampallang, Dydoe a Frenum, které se opět liší místem zavedení. Stejně jako pro muže, existují intimní piercingy pro ženy. Opět se jedná o rozlišení podle místa vpichu (vnější stydké pysky, vnitřní stydké pysky, předkožka klitorisu vodorovně nebo svisle, Christina).

Fiksa (2005) dále uvádí, že se šperky se dá experimentovat i v podobě piercingů větších rozměrů. Jedná se o postupné zvětšování piercingů především v oblasti ušních lalůčků, jazyka, bradavek a nosní přepážky. Mezi další typy lze zařadit tzv. povrchové piercingy neboli surface-tosurface piercing. Jak již název napovídá, šperk leží těsně pod povrchem kůže. Jedná se o typ piercingů, které jsou umístěny do povrchu kůže, kdy na jednom místě do povrchu vstupují a na jiném vystupují. Povrchové piercingy lze nejčastěji

umístit na šíji, bradu, čelo, břicho, hrudník, podél páteře, nad kořen nosu, mezi ukazováček a palec. Mezi netradiční piercingy lze dle Fiksy (2005) zařadit např. Clavicle (pod klíční kostí), Uvula (na začátku hrdla), Eylid (víčko), Gum (prochází dásní).

Skarifikace

Pojem skarifikace lze přeložit jako jizvení z anglického slova scar, tedy jizva. Cronin definuje skarifikaci jako dekorativní vzor na kůži, který vznikne utvářením trvalých jizev (Cronin, 2001, In Kriegelová, 2008). Pod pojem skarifikace lze zařadit jizvy vytvořené vypalováním (branding) a vyřezáváním (cutting), řezané tetování s umístováním pigmentu a stehové tetování předem obarvenou nití (Kriegelová, 2008).

Stejně tak i Breuner (2017) zahrnuje pod pojem skarifikace řezání, pálení nebo značení slov a obrázků do kůže. Účelem skarifikace je vytvoření trvalé modifikace těla. Upozorňuje zároveň na to, že skarifikace může být prováděna amatérsky nebo profesionálně. Studio Hell se zmiňuje na svých webových stránkách o skarifikaci čistě jako vytváření uměleckých jizev. Zároveň se zmiňuje o dvou způsobech provedení této modifikace. Jedná se o již zmíněný cutting, tedy vytváření jizev pomocí skalpelu. Tento způsob je vhodný pro zachycení detailů, kdy je kůži možné naříznout a vytvořit lineární obrys. Tato metoda je v odborné angličtině nazývána jako Skin Peeling, tedy sloupávání kůže. Pokud je celkový vzhled vzoru tvořen pouze liniemi, je kůže nařezávána do hloubky 0,5 až 2 mm podle toho, jak široká jizva má být vytvořena. Záleží také na místě, kde je cutting prováděn, tedy na tom, jakou povahu má kůže v daném místě.

Způsob tělesné modifikace za použití žhavých předmětů lze označit jako branding. Díky brandingů vznikají jizvy o tloušťce až 1 cm, což nedovoluje vytváření příliš detailních motivů. Existují dva typy brandingů. Strike branding (při této formě se jizva vypálí pomocí rozžhavené formy z chirurgické oceli) a kauter branding (při této formě se používá skalpel, který zároveň řeže a zároveň pálí).

2.3 Význam a motivace tělesných modifikací

Motivace a význam tělesných modifikací pro jedince spolu velmi úzce souvisejí. Zatímco motivace představuje souhrn pohnutek, tedy motivů, které vedou jedince k danému jednání, význam tělesné modifikace představuje, co daná změna pro jedince znamená, popř. co pro něj symbolizuje.

Konkrétněji se motivem ke zhotovení piercingu zabývá např. Fiksa (2005). V historii byl samozřejmě jedním z hlavních motivů rituální podtext. Mladí jedinci ve nebyli většinou případů k rituálu nucení, naopak jej podstupovali s ochotou. V určitých společnostech nosil piercing téměř každý, buď jako doplněk vzhledu, nebo jako talisman nebo symbol postavení v rodu. V současné době může být důvod odlišení se od ostatních a vyjádření své individuality. Může se zároveň jednat o symbol rebelantství, výraz nesouhlasu s většinovou společností, nebo potřebu identifikovat se se svým vzorem. Někdo věří ve spojení „jedinec-metafyzický jev“ pomocí daných kovů. Aby toto spojení zesílili, nechají si aplikovat šperky přímo na kůži.

U určitých typů piercingů nelze opomenout erotický záměr. Nejedná se pouze o piercing pohlavních orgánů, ale také o piercing bradavek. Musíme ovšem zdůraznit, že v body modification subkultuře obecně není sexuální uspokojení nebo vzrušení primární motivací. Modifikace nejsou primárně prováděny, protože by aplikovatele nebo klienta sexuálně uspokojovaly (Dudziaková, 2013).

Wohlrab a kol. (2007) uvedli deset motivačních kategorií obsahujících podnět k tetování a piercingu. Jedním z nich je módní doplněk, zkrášlení těla. Piercingy jsou často používány jako módní doplňky, zatímco tetování má stále častěji pro jedince umělecký charakter. Další motivací může být přání vytvořit a udržovat vlastní identitu (self-identity). Další kategorie je označena jako „osobní příběhy“. Jedná se o takové tělesné modifikace, které poukazují na osobní hodnoty a životní zkušenosti. Čtvrtá kategorie zahrnuje překonávání osobních limitů v rámci fyzické bolesti. Kromě toho je bolestivá stimulace spojována s uvolňováním endorfinů v těle. Významnou kategorií pro naši práci je touha po členství v subkultuře nebo touha patřit do určitého sociálního okruhu. Často jsou také uváděné důvody jako vzdor proti rodičům nebo společnosti, kdy předpokládáme, že tato motivace se objeví v empirické části práce.

Invazivní modifikace mohou působit provokativně především proto, že jsou z minulosti často spojovány s určitými subkulturami a kriminální činností. Tento druh motivace může být velmi častý především právě u dospívající populace. Důležité jsou také duchovní a kulturní podněty, které vedou jedince k tělesným modifikacím. Dalším důvodem především pro opakované podstupování invazivních úprav na vlastním těle může být návykový charakter. Jak jsme již zmínili výše, bolestivé invazivní změny na těle jsou spojeny s uvolňováním endorfinů a vyvoláním pozitivních pocitů. Piercingy v intimních oblastech slouží nejen jako dekorace, ale také k sexuální stimulaci. I přes výčet možných

motivací k podstupování tetování a piercingu existují osoby, které nemají žádný konkrétní důvod k takové změně a uvádějí spíše impulzivní charakter.

Přesto lze nalézt rozdíly v motivaci mezi podstoupením tetování a piercingu. Tiggemann a Hopkins (2011) uvádějí několik důvodů, proč tomu tak je. Aplikace tetování obvykle zahrnuje podstatně více času, nákladů a je bolestivější než aplikace piercingu. Tetování také představuje trvalejší změnu, zatímco piercing lze obvykle snadno odstranit a vzniklý otvor může zarůst nebo zůstane pouze malá jizva. Při aplikaci tetování můžeme vybírat z obrovského množství motivů, přičemž si jedinec tento obrázek vybere nebo je pro něj speciálně navržen a možná či žádoucí individualizace je zde značnější než u piercingu. Proto jsou tím pádem tetování zřejmě více spojena s osobním významem než piercingy (Tiggemann, Hopkins, 2011). Tiggemann a Hopkins (2011) zkoumali tuto motivaci u nositelů tetování a piercingů. Bylo zjištěno, že osoby s tetováním uváděly významně více potřebu jedinečnosti než jedinci bez tetování a osoby s piercingem. U osob s náušnicí v ušním lalůčku se potřeba jedinečnosti ukázala jako zanedbatelná. Ukázalo se tedy, že tetování má pro jedince osobnější význam než piercing, ten zdůrazňuje spíše dekorativní hledisko.

3 Adolescence

Obdobím adolescence rozumíme etapu života, kdy dochází k tělesnému, psychologickému a sociálnímu dozrávání. Vymezení pojmu adolescence se mezi jednotlivými autory odborných publikací liší. Šimíčková-Čížková uvádí, že tato vývojová etapa může být pro jedince náročná, jelikož se jedná o přechodné období mezi dětstvím a dospělostí. U děvčat nastává období adolescence zpravidla dříve než u chlapců. U dívek začíná kolem 16. roku věku a u chlapců asi v 17 letech. Horní věková hranice období adolescence se nedá přesně stanovit, neboť dosažení dospělosti je ovlivněno celou řadou faktorů (Šimíčková-Čížková, 2010).

Langmeier vymezuje období dospívání poněkud dříve, a to s dolní hranicí 11–12 let a horní hranicí 20–22 let. Díky širokému věkovému rozpětí bývá období dále členěno (Langmeier, 2006). Pro naši práci, především pro její empirickou část budeme pracovat s vymezením období adolescence právě podle Langmeiera, tedy s dolní hranicí 11–12 let a horní hranicí 20–22 let.

Vágnerová rozděluje období dospívání do dvou fází. Na ranou adolescenci neboli pubescenci a pozdní adolescenci. Pubescence je časově vymezena mezi 11.–15. rokem života s určitou individuální variabilitou. Pozdní adolescence trvá přibližně od 15 do 20 let života (Vágnerová, 2012). Langmeier období pubescence dále dělí na fázi prepuberty a fázi vlastní puberty. Prepuberta neboli první pubertální fáze začíná zhruba 11. rokem a končí okolo 13. roku života. Fázi vlastní puberty lze vymezit mezi 13. a 15. rokem života. U chlapců probíhá fyzický vývoj přibližně o dva roky později než u dívek (Langmeier, 2006).

Obdobím adolescence se zabývalo mnoho autorů a každý z nich nahlíží na dané vývojové období jinou optikou. Z předem uvedených údajů vyplývá, že období adolescence je vymezeno věkovým rozmezím přibližně od deseti let a trvá, dle některých autorů, přibližně do dvaceti až dvaadvaceti let.

Raná adolescence se dle Vágnerové vyznačuje především tělesným dospíváním, spojeným s pohlavním dozráváním. Zároveň dochází i ke změně způsobu myšlení; dospívající je schopen myslet abstraktně i o variantách, které neexistují. Velký význam pro pubescenta mají zpravidla vrstevníci, se kterými se ztotožňuje. Dochází k osamostatňování se a zároveň usilování o odlišení se od dětí i dospělých. Tuto potřebu pubescenti realizují prostřednictvím úpravy zevnějšku, specifického životního stylu, zájmů, hodnot apod. V období dětství převládala potřeba jistoty a závislosti na rodině, ale změny spojené s dospíváním vedou ke ztrátě starých jistot a potřebu stabilizace v nové situaci (Vágnerová, 2012). Havighurst potvrzuje, že pro období dospívání patří k hlavním úkolům uvolnění se ze závislosti na rodičích a na druhé straně zároveň navazování významnějších vztahů k vrstevníkům (Havighurst, 1953, In Langmeier, 2006).

Pozdní adolescence je dle Vágnerové především obdobím komplexnější psychosociální proměny, kdy se mění osobnost dospívajícího i jeho společenské pozice. Vázanost na rodinu je obvykle dokončena a vztahy s rodiči se stabilizují a zklidňují. Rozvíjí se vztahy s vrstevníky už i v oblasti partnerství. Sdílení stejných zážitků a hodnot s vrstevníky slouží jako potvrzení příslušnosti k věkově omezené skupině. Jedná se o období, kdy má jedinec dostatek svobody, ale minimální zodpovědnost. Pozdní adolescence se vyznačuje snahou o sebepoznání, uskutečňující se v rámci vrstevnické skupiny (Vágnerová, 2012).

Langmeier k hlavním psychologickým charakteristikám období dospívání řadí emoční instabilitu, časté a nápadné změny nálad, impulzivní jednání, nestálost

a nepředvídatelnost reakcí a postojů. Často v období dospívání dochází k výkyvům ve školním prospěchu způsobeným obtížemi při koncentraci spojené s emoční nestálostí. Nezřídka se objevuje zvýšená unavitelnost, objevují se drobné neurovegetativní poruchy, zhoršení spánku nebo poruchy chuti k jídlu. Mnozí dospívající těmto svým projevům sami nerozumějí a utíkají do svého soukromého citového světa. „*Souhrnně lze pak zvláštnosti psychiky dospívajícího chápat jako více či méně nepodařené úsilí o přizpůsobení na biologické, psychické a sociální podmínky*“ (Langmeier, 2006, s. 148).

4 Sociální prostředí

Pojem sociální prostředí nemá stejně jako mnoho dalších termínů používaných ve společenských vědách jednotnou definici používanou všemi autory.

Prostředí obecně definuje Kraus (2008) jako předměty a jevy existující kolem nás, a to nezávisle na našem vědomí. Musil (2013) uvádí, že z tohoto hlediska bývá sociální prostředí označováno výrazem „životní podmínky“. Jedná se tedy o objektivní realitu. Prostředí člověka zahrnuje kromě hmotných předmětů i systém duchovní, tzn. vědu, umění, morálku apod. Tento pohled zdůrazňuje především pohled vnějšího pozorovatele. Tomu se kontext, jehož vlivu je člověk vystaven, jeví takový, jaký je, bez ohledu na to, jak jej jedinec prožívá.

Musil (2013) také upozorňuje na pohled, který zdůrazňuje, že člověk a jeho činnosti jsou součástí jednoho celku a že sociální prostředí na člověka nepůsobí takové, jaké je, ale naopak takové, jak ho člověk prožívá. Z tohoto pohledu je tedy důležitý pohled člověka zapojeného do dění, které se v jeho sociálním prostředí odehrává. Na své sociální prostředí reaguje podle toho, jaký obraz si o něm vytvořil a jak svou zkušenost s ním interpretuje. Z tohoto pohledu na sociálního prostředí je důležité vnímat, že člověk svou mentální a fyzickou aktivitou neustále přetváří jak kontext své činnosti, které je účastníkem, tak i sám sebe. Sociální prostředí lze tedy označit jako sféru zkušenosti, interpretace nebo činnosti člověka, tedy jako „sféru participace“ nebo „sféru účasti“. Schütz (1967) z tohoto pohledu vnímá sociální prostředí jako „oblast subjektivní zkušenosti s druhými“.

Sociální prostor dle Hartla, Hartlové je prostor, který je vyjádřen civilizací, dějinami a kulturou. Vztahově je vyjádřen prostorem intimním, osobním, společenským, veřejným. Pojem sociální představuje vše týkající se společenských vztahů a zároveň to, co je společné všem lidem (Hartl, Hartlová, 2009). Sociálním prostředím můžeme tedy chápat prostor,

který je společný pro každého jedince. Prostředí, které je utvářeno jedinci a zároveň jsou jím jedinci formováni.

Dle určitých kritérií lze rozlišit jednotlivé typy prostředí. Podle velikosti prostoru na makroprostředí, regionální prostředí, lokální a mikroprostředí. Mikroprostředím rozumíme bezprostřední prostor, ve kterém jedinec pobývá, přičemž působí na jedince přímo a intenzivně. Podle povahy realizované činnosti lze dělit prostředí na pracovní, obytné a rekreační. Z hlediska podílu člověka na podobě daného prostředí lze prostředí rozdělit na umělé a přirozené. Prostředí lze dělit také dle povahy daného teritoria (venkovské, městské či velkoměstské, dnes také jako specifikum sídlišť). Z hlediska pestrosti, kvality a frekvence působících podnětů lze rozlišit prostředí na podnětově chudé, přesycené nebo optimální, podnětově jednostranně zaměřené nebo mnohostranné a podnětově zdravé nebo naopak závadové prostředí. Posledním kritériem dle Krause (2008) je rozdělení prostředí podle charakteru (obsahu) prvků, kterými je dané prostředí tvořeno. Jedná se o prostředí přírodní, které je tvořeno flórou a faunou, kulturní, které je úzce spjato s prostředím společenským. Tvoří ho materiální i nemateriální výtvořiny lidské činnosti. Společenské prostředí tvoří lidé a naplňují jej mezilidské vztahy. Je charakterizováno především uspořádáním a charakterem společenského systému. Společenské prostředí je charakterizováno hustotou a rozmístěním obyvatelstva a dalšími strukturami, jako jsou např. profesní, věkové a etnické faktory (Kraus, 2008).

Význam prostředí v procesu utváření osobnosti je hodnocen v různých teoriích a názorech odlišně. Někteří badatelé se domnívají, že všechny předpoklady formování osobnosti lze hledat v dědičnosti, jiní zastávají názor, že se jedinec rodí jako nepopsaná deska (tabule) (J. Locke) a teprve až okolní prostředí formuje jedince. Kraus (2001) bere v potaz oba faktory: jak vliv dědičnosti, tak prostředí. Kraus (2001) dále uvádí, že prostředí může jedince a jeho jednání věcně podpořit, nebo být naopak překážkou, může mít signální funkci, nebo jednání přímo formovat. Vlivy jednotlivých typů prostředí se vzájemně prostupují, z nejvyšší úrovně celospolečenského prostředí se lomí prostřednictvím nižší úrovně, kde dopadají na jedince nejintenzivněji, s největší frekvencí a nejbezprostředněji. Nejintenzivnější okruh vidí Kraus (2001) v prostředí rodiny, školy, vrstevníků a party.

K zvnitřnění společenských hodnot, sociálnímu zrání, tedy souboru vývojových změn v chování a vědomí v souvislosti s měnícím se postavením člověka ve společnosti dochází dle Krause (2008) v průběhu socializace. Utvářejí se základní motivační struktury hodnotové orientace a životní cíle jedince. Proběhne-li proces socializace v období

adolescence úspěšně, osvojí si jedinec sociální normy, hodnoty, vystupování a sociální role svého společenského a kulturního okolí. Je tedy patrné, že proces socializace zaujímá jedno z významných míst v sociální determinaci člověka. Socializací lze rozumět psychický proces, v němž dochází k postupné přeměně člověka jako biologické bytosti v bytost společenskou, postupné začleňování do společnosti. Uskutečňuje se především v průběhu mezilidských interakcí. Během života si člověk osvojuje lidské formy chování, jazyk, kulturu a normy společnosti, ve které žije. Prvním sociálním prostředím utvářejícím člověka je prostředí rodiny.

Adolescence je přechodným obdobím, které je ukončeno dosažením dospělosti. Z toho vyplývají určitá specifika socializace v této etapě. Adolescent je čím dál více akceptován jako dospělý, přičemž se od něj zároveň očekává odpovídající chování. Proces socializace mladistvých nelze chápat jen jako vrůstání do společnosti dospělých. V důsledku vydělování adolescence vznikl také nový fenomén nazvaný subkultura mládeže. Mladiství si vytvářejí v rámci společnosti samostatný útvar. Budují si svou vlastní subkulturu v oblákání, účesech, komunikaci „užívání slangu“, tanci, hudbě, literatuře, tvoří vlastní hnutí, instituce. Do této skupiny se řadí především studenti, učni, pracující, nezaměstnaní, což znamená, že i socializace je rozrůzněná (Kraus, 2008).

V adolescenci se mění sociální role především v profesní oblasti. Nástup do zaměstnání je jednou z variant institucionalizace dospělosti. Člověk završuje profesionální přípravu, odpoutává se od rodiny, vstupuje do zaměstnání a adaptuje se v něm (Vágnerová, 2012). Mladiství si osvojují mravní normy a hodnoty společnosti, což je pokládáno za rozhodující hledisko socializace. V následujících podkapitolách se zaměříme na vybrané faktory sociálního prostředí, které mohou jedince inspirovat nebo ovlivnit jeho postoj k tělesným modifikacím.

4.1 Rodinné prostředí

Rodinné prostředí je považováno za nejvýznamnější zdroj vlivů formujících vývoj jedince především díky působení na základní psychické, tělesné a sociální charakteristiky vývoje dítěte od dětství až po dospělost. Rodinné prostředí má vliv na utváření životního stylu jedince, na jeho profesní dráhu, ekonomické postavení aj. (Průcha, Walterová & Mareš, 2031).

V období dospívání jedince si rodina udržuje své výlučné postavení stejně jako v mladším věku, zároveň ale dochází k proměně vzájemných vztahů mezi jednotlivými

členy. Proces dospívání je spojen s procesem osamostatňování se, který souvisí především se změnou vztahů v rodině.

Langmeier a Matějček (2011) uvádějí, že rodinné prostředí je tvořeno především rodiči dítěte, to znamená matkou a otcem. Při tvorbě rodinné atmosféry však nemohou být opomíjeni ani ostatní děti v rodině, tedy sourozenci.

Fischer a Škoda (2014) ve své publikaci uvádějí, že nejdůležitější skupinou, ve které člověk žije, je právě rodina. Každá rodina má vlastní systém hodnot a jejich preference. Ty ovlivňují chování jednotlivých členů rodiny v interakci s okolím. Rodina zároveň poskytuje zázemí, které je potřebné ke společenské seberealizaci. Rodinné prostředí se může stát samo o sobě zátěží, může být samo o sobě zdrojem vzniku psychických problémů a sociálněpatologických jevů. Mohou se tedy objevovat poruchy ve výchově a funkcích rodinného prostředí. Jedná se například o neschopnost přijmout a zvládat rodičovskou roli. Jedná se o situace, kdy rodiče se o své dítě nemohou starat; důvody mohou být různé (nepříznivé přírodní podmínky a situace, porucha fungování společnosti, narušení rodinného systému jako celku). Dále může nastat situace, kdy rodiče se o své dítě neumějí či nedovedou starat nebo se rodič o dítě starat nechce. Opačným případem může být nadměrná až hyperprotektivní starost o vlastní dítě.

Z hlediska společnosti plní rodina 4 základní funkce – biologickou, ekonomickou, sociální a psychologickou. Dle plnění jednotlivých funkcí se pak setkáváme s rodinami funkčními, problémovými rodinami, ve kterých se objevují závažnější poruchy některých funkcí, dysfunkčními rodinami, kde se vyskytují vážné poruchy některých nebo všech funkcí, a rodinami afunkčními, kde mají poruchy výrazný rozkladný charakter, rodina přestává plnit základní úkoly a dítěti závažným způsobem škodí (Fischer a Škoda, 2014).

Při formování osobnosti dítěte nebo dospívajícího se může uplatňovat několik stylů rodinné výchovy. Termín způsoby výchovy nebo výchovný styl podle Čápa (2001) vyčleňuje ze složitého souboru všech výchovných procesů klíčové momenty: zejména emoční vztahy dospělého a dítěte, způsob komunikace, požadavky na dítě, způsob jejich kladení a kontroly. Projevuje se také volbou výchovných prostředků a způsobem reagování dítěte na tyto požadavky.

Tománek (2013) uvádí několik výchovných stylů. Mezi základní tři typy patří autoritativní styl, kde je vyžadována absolutní poslušnost dětí a vláda rodičů prosazovaná pomocí rozkazů a zákazů. Z takto vychovávaných dětí většinou vyrostou lidé s nižším sebevědomím, nedostatkem spontánnosti a většinou chlapci se stávají agresivnějšími.

Opakem je liberální, nadměrně shovívavá výchova. V demokratické výchově mají rodiče jasně stanovená pravidla, vzájemně se s dítětem respektují a rodiče očekávají od svých dětí vyjádření jejich názorů a pocitů. Mezi další typy rodinné výchovy lze řadit krajně náročnou výchovu, kde jsou kladeny na dítě vysoké nároky, degradující výchova, která spočívá v neustálém podceňování dítěte, což vede často k depresi a agresi. Dále lze uvést příliš úzkostnou výchovu, kde chybí důvěra rodičů ve schopnosti dítěte, výchovu bez lásky k dítěti nebo preferující výchovu, kde dochází k upřednostňování některého z dětí. V laxní výchově jde o lhostejnost k potřebám dítěte, opakem může být pedocentrická výchova, kdy se dítě stává středem pozornosti. Výchovu zabezpečenou patologickým rodičem lze označit jako patologickou. Jako poslední dva typy výchovy lze uvést zanedbávající a disharmonickou výchovu, vyznačující se rozporuplností (Tománek, 2013).

Německý psycholog K. Lewin (1939) vymezil tři výchovné styly, mimo autokratického a liberálního stylu také integrační. Autokratický styl je charakteristický hrozbami a tresty a kladením velkého důrazu na respekt k autoritám. Takto vychovávaní jedinci jsou snadno manipulovatelní, slepě poslušní a málo iniciativní, nebo naopak agresivní. Zde vidíme paralelu k výchovnému stylu autoritativnímu, který popisuje Tománek (2013). Stejně tak popisuje i liberální styl, které se vyznačuje slabým vedením. Integrační styl posiluje u dítěte sebehodnocení, svědomitost a odpovědnost za vlastní jednání. Při tomto stylu výchovy se vychovatelé a děti vzájemně ovlivňují.

Dle Vágnerové (2012) zůstává pocit jistoty a bezpečí ve vztahu k rodině v období dospívání stejný jako v dětství, ale přesouvá se do symbolické roviny. Dospívající touží po svobodě rozhodování, která ovšem není ještě podložena plnou zodpovědností za vlastní jednání. Jejich snaha o sebeprosazení se v rodinném prostředí často projevuje negativismem. Potřeby rodičů a dospívajících se mohou často jevit jako protikladné. Zatímco rodiče si potřebují uchovat svou autoritu, dospívající usilují o osamostatnění a považují za úspěch, pokud dosáhnou jakéhokoli omezení své uvažované nebo faktické podřízenosti. Melgosa (2003) dodává, že dospívající sami potřebují, aby rodiče ve výchově dbali na řád a kontrolu. To zčásti potvrzuje také Říčan, který uvádí, že adolescent nepotřebuje shovívavou blahosklonnost, ale je nutné, aby rodiče hájili svoje názory. Adolescent potřebuje mít pocit, že je brán vážně (Říčan, 2014). Rodiče by měli mít zároveň jistotu, že před obdobím dospívání je dítě vybaveno příslušným hodnotovým systémem a morálními zásadami. Mladý jedinec si bude volit partu v souladu s osvojenými principy (Melgosa, 2003).

Styl rodinné výchovy může značně determinovat vývoj osobnosti. Čáp, Boschek, Balcar (1999) se věnovali dospívajícím ve věku 15–17 let, u kterých zkoumali vnímání způsobu výchovy z jejich úhlu pohledu. Jednalo se o kvantitativní šetření pomocí standardizovaných dotazníků, popřípadě doplněné o rozbor kasuistik. Pro úspěšnou výchovu je třeba kladný emoční vztah, který je třeba doplnit o vhodné výchovné řízení. Díky silnému výchovnému řízení jsou dospívající intorvertnější a uzavřenější. Naopak při slabším výchovném řízení děti přirozeněji projevují své emoce. Bylo zjištěno, že autokratická výchova a řízení rozporné a slabé v kombinaci se záporným nebo chladným emočním vztahem má na vývoj člověka nepříznivý vliv. Děti jsou více úzkostné a bouří se proti rodičům.

4.2 Školní prostředí

Škola má bezesporu velký podíl na rozvoj dítěte, kde ho učí zaujímat postoje k novým sociálním okolnostem, se kterými se jako jedinec setkává. Především pro mladší žáky je pedagog často velkým vzorem. Tento pohled se postupně během školní docházky mění.

Procházka (2012) označuje školu z pohledu sociální pedagogiky jako instituci, jež účinně uchovává a traduje výsledky lidské duchovní a hmotné kultury, a to v cílech a obsazích své vzdělávací a výchovné činnosti. Škola svými specifickými socializačními a enkulturačními aktivitami pečuje o kontinuitu kolektivní identity. Zároveň se podílí na rozvoji individuálních osobnostních dispozic žáků. Mimo možnost získat širokou škálu kompetencí nabízí škola motivy k utvoření stabilizované postojové a hodnotové orientace pro individuální rozvoj žáka. Výchovné a socializační prostředí školy je chápáno jako prostor, kde se mohou uplatnit systémy, které mohou zvyšovat odolnost dětí negativním vlivům působícím mimo školu. Škola zároveň poskytuje prostředí, ve kterém se při nezvládnutém výchovném procesu mohou objevit u dítěte nové problémy.

S dolní věkovou hranicí období adolescence se pojí přechod na druhý stupeň základní školy. Dle Vágnerové (2012) se právě v období staršího školního věku mění motivace jedince k učení. Navzdory tomu, že dospívající obecně formalismus odsuzují, plnění požadavků učitele má často pouze formální charakter. Adolescenti dají často přednost kompromisu, aby se vyhnuli nepříjemnostem. Zároveň jsou k požadavkům učitele kritičtější, než byli na nižším stupni. Změna vztahu k učiteli je podmíněna neochotou k bezvýhradné podřízenosti. Starší žáci bývají k učitelům méně tolerantní a přísněji hodnotí jednání

i kompetence pedagogů. Většinou se jedná o potřebu demonstrovat kritičnost. To, že se jedinci snaží o možnost projevit svůj názor a vydobýt si pozici, se projevuje negativismem, odmítáním požadavků učitele nebo jeho provokací. V očích pubescenta se mění postavení nejen rodičů, ale i pedagogů. Akceptuje učitele jako autoritu, když mu něčím imponuje a může si ho vážit, nikoliv proto, že je mu jeho pozice dána institucionálně. Dospívající jsou přísnými kritiky učitele, ale zároveň potřebují imponující vzor. Mezi imponující vlastnosti učitele lze řadit stabilitu názorů, stabilitu emocí, spravedlnost a v neposlední řadě profesní schopnosti, tedy umět jasně vysvětlit učivo. Orel a kol. (2016) potvrzují, že v období dospívání jsou ve škole oceňováni učitelé, kteří svou autoritu nezdůrazňují, mají smysl pro humor a pochopení pro žáky. Důležité je dodržování pravidel a již zmíněná spravedlnost.

Žák přistupuje kritičtěji nejen k učitelům, ale také k výuce. Dospívající jsou schopni přemýšlet o různých variantách, což přispívá k jejich kritičnosti. Zároveň s tím je učivo na 2. stupni náročnější a objevuje se více žáků, kteří učivo nezvládají, což zákonitě snižuje jejich motivaci (Vágnerová, 2012).

Část adolescentů ke konci tohoto období ukončuje školní docházku a mění roli studenta za profesní roli. Adolescent nastupuje do zaměstnání jako nový člen kolektivu a musí respektovat zavedenou hierarchii, pravidla a podřídit se jim. Pracovní zkušenosti mladého člověka jsou většinou nízké a reakce spolupracovníků jeho sebevědomí většinou nepodporí. Adolescenti dle Vágnerové (2012) prožívají při vstupu do zaměstnání určitý diskomfort spojený se ztrátou svobody. Jedinec se osamostatňuje, a tudíž prožívá větší osobní svobodu, ale na druhé straně tato změna přináší závazek a odpovědnost. Aspekt zvyšující riziko vzniku asociálního chování je bezesporu nezaměstnanost. Nezaměstnaní mladí lidé mohou prožívat pocity frustrace, nedostatek programu a povinností, sdružují se do part, kde se chovají agresivně a vandalsky.

4.3 Vrstevnická skupina

Vrstevnickou skupinou se zpravidla rozumí primární a neformální skupina. Dle Krause (2008) představuje přirozenou formu života dětí a mládeže. Vrstevnická skupina je charakterizována věkovou a názorovou blízkostí. Za vrstevnické skupiny jsou většinou považované ty, které vznikají spontánně a mají neformální charakter. Sedláčková (2009) doplňuje, že biologický, psychický nebo sociální a kulturní vývoj členů probíhá u členů vrstevnické skupiny za přibližně stejných okolností.

Potřeba sdružovat se narůstá kolem 8.–10. roku života, ačkoli začátky vrstevnických skupin lze dle Krause (2008) sledovat již v tzv. herních skupinách. Kolem 10. roku života se objevují začátky spolupráce ve skupině. Jednotlivé party se vyznačují pevnější vnitřní vazbou, vlastním systémem hodnot a norem a systémem sociální kontroly. Typický je pro člena takové skupiny pocit solidarity a příslušnosti ke skupině. Vrstevnické skupiny mládeže a dětí se od sebe liší především vymaňováním jejich příslušníků z pout přímé kontroly dospělých. Vágnerová zároveň poukazuje na důležitost rovnocenného postavení ve skupině, kterého se jim v rodině často nedostává (Vágnerová, 2012). Vrstevnická skupina je pro mnohé z nich místo, kde mohou manifestovat svou touhu po samostatnosti a dospělosti.

Kraus (2008) uvádí, že ve vrstevnických skupinách často vládne silná konformita, prolínající se do několika stránek života, tedy oblékání, vztahu k tradicím, dodržování rituálů, vyjadřování, hodnotové orientace apod. Hajný (2001) zároveň poukazuje na to, že někteří jedinci se snaží své vrstevníky napodobovat, jiní se chtějí od nich odlišit nebo je předstihnout. Tlak ze strany vrstevníků je veliký a uplatňuje se mnoha způsoby.

Vágnerová (2012) dodává, že vrstevnická skupina zároveň určuje své generační idoly a podle nich se řídí. V případě, kdyby si dospívající zvolil svůj vzor, který by ostatní hodnotili jako nezajímavý, reagovali by nesouhlasem. Idolem pro dospívající může být herec, zpěvák, sportovec nebo imponující o něco starší vrstevník. Dospívající se svému idolu často přibližují úpravou zevnějšku a viditelnými projevy chování. Hajný (2001) také upozorňuje na důležitost vzhledu dospívajícího jedince. Skupina často požaduje po jedinci, aby se oblékal v určitém stylu, ale zároveň je společensky požadován konkrétní obraz tělesných proporcí. To má samozřejmě souvislost s tím, jaké idoly dospívající právě uznávají.

Vrstevnická skupina má značný vliv na rozvoj osobnosti jedince. Jedinec se se skupinou často identifikuje nebo by se rád identifikoval. Z toho důvodů přebírá jejich normy chování, postoje a hodnoty (Kraus, 2008). Podle Vágnerové (2012) je vrstevnická skupina oporou v procesu vytváření individuální identity. Skupina pomáhá jedinci překonat nejistotu v procesu osamostatňování se. Příslušnost ke skupině zároveň snižuje individuální zodpovědnost a zvyšuje pocit sebevědomí. Hajný (2001) dodává, že pro adolescenta může být často velmi těžké odolat tlaku a udržet si vlastní identitu.

Během dospívání se mění složení a velikost vrstevnických skupin. Kolem 13. roku věku se začínají vytvářet party složené z obou pohlaví. V období mezi 15. a 16. rokem je vliv vrstevnické skupiny, který lze vyjádřit intenzitou obav ze zavržení, na vrcholu. Starší

adolescenti se odpoutávají ze závislosti na vrstevnické skupině a více se zaměřují na individuální vztahy. Počet přátel závisí nejen na věku, ale také na pohlaví. Dívky mají zpravidla menší počet dobrých přítelkyň, naopak chlapci uvádějí větší počet přátel, ovšem s povrchnějšími vazbami. Přítomnost blízkého přítele přispívá k osobní vyrovnanosti, posiluje sebejistotu a sebevědomí. Jedinci s těmito vlastnostmi jsou pro okolí atraktivnější a snadněji si získávají přátele (Vágnerová, 2012). Kraus (2008) dodává, že na základě výzkumů (1989–2003) se ukázalo, že důležitost vrstevnických skupin v průběhu let u středoškoláků roste. Matoušek (2003) upozorňuje na problematiku dětí frustrovaných nízkou podporou rodiny, kdy potřeba kladného přijetí vrstevníky bude silnější než u dětí s dobrým rodinným zázemím.

Heřmanský (2006) rozděluje skupiny na ty, které jsou založeny na interpersonálním (neformalizovaném) základě a na skupiny stylové (formalizované). Skupiny založené na neformalizovaném základě blíže specifikuje jako skupiny, které jsou založené na interakčním základě bez existence konkrétních formalizovaných znaků a norem (např. sídlištní party). Naproti tomu stylové skupiny chápe jako ustanovující se na základě sdílení formalizovaných znaků a norem, které však nejsou formálně ustanoveny.

Specifickou skupinou, ve které jedinec tráví významnou část dne, je školní třída. Ta je většinou příliš početná na to, aby představovala konzistentní skupinu, a je tedy rozdělena do podskupin. Dospívající chce být skupinou respektován, ale zároveň se chce prosadit a v hierarchii dosáhnout uspokojivého postavení. Jedinec, kterému se podaří ve školní třídě uspět a získat požadované postavení, bude mít více sebejistoty a zpravidla také lepší sociální kompetence (Vágnerová, 2012).

4.4 Média

Slovo „medium“ pochází z latinského výrazu, které v českém překladu znamená střední, uprostřed, mezi. Můžeme ho tedy charakterizovat jako prostředek, jež něco zprostředkovává nebo je něčeho prostředníkem. Média jsou součástí každodenního života každého z nás, setkáváme se s nimi prakticky každý den. Odborníci, kteří se zabývají médií, na ně kladou velký důraz, a to jak ve společnosti, v ekonomice a v politice, tak i v technice. Často je používáme, aniž bychom si to uvědomovali (Schellmann a kol, 2004).

Adolescenti se dnes setkávají s médií prakticky každý den jak ve škole, ve volném čase, tak i v rodině. Možnost používání medií se jim nabízí dnes už také v předškolním věku. Díky médiím tak mohou jedinci získávat informace o světě vrstevníků

i dospělých, mohou rozvíjet své zájmy či je uspokojit, mohou prožívat chvíle dobrodružství, napětí, radosti, mohou využít nových způsobů zábavy a oddechu a mnoho dalších možností jejich využití (Hofbauer, 2004).

Kraus a Poláčková (2001) ale upozorňují na to, že, pokud se týká vlivu médií, ani demokratická společnost nemá možnost regulovat formy působení a obsah masmédií zákony, nařízeními, rozhodnutími apod. Jen sám adresát si může vybrat ty optimální mediální produkty, které bude ochoten konzumovat. Přitom masová média, ale především nezodpovědnost jejich tvůrců, ohrožují chování a postoje právě nejmladší generace a nejenom její. Vzrůstá agresivita a arogance společnosti, zejména kvůli otupenému vkusu, ztrátě svědomí a neprofesionalitě.

Jak jsme již uvedli v předchozích odstavcích, média mohou nejenom na adolescenty působit kladně, ale i negativně. Jak uvádí Kriegelová, jsou mladí jedinci působením médií ovlivňováni ve vysoké míře. Objevují se u nich tendence napodobovat své jednání na základě současných trendů. Velmi často se snaží napodobovat například různé celebrity. O aktuálních trendech se dozvídají zejména z populárních časopisů a v dnešní době především z internetu. Toto riziko je u adolescentů mnohem vyšší než u dospělých. Jedinci jsou tak na základě médií přesvědčeni, že jejich chování je naprosto normální, protože to tak prezentují média. Pokud jsou již jedinci ohroženi, málokdy to uznají, spíše se snaží zapírat (Kriegelová, 2008).

„Média jsou také prostředkem zábavy a určují nejběžnější způsoby trávení volného času. Pomáhají ho rovněž organizovat. Výsledkem je skutečnost, že představují největší a stále se rozšiřující průmyslové odvětví, které nabízí mnoho pracovních příležitostí a bohatou škálu potenciálních ekonomických zisků“ (McQuail, 2002, s. 21).

5 Tělesné sebepojetí v adolescenci

Problematika pojetí osobnosti je poměrně široká. Fialová (2001) uvádí, že sebepojetí jako předmět výzkumů získává v posledních letech na významu. Důvodem může být rostoucí potřeba naší společnosti věnovat se problematice bytí člověka. Mezerou v dlouhodobých trendech i v aktuálních projektech výzkumu bývá problematika tělesného sebepojetí. V literatuře zabývající se sebepojetím u dospělých jedinců se nenachází o problematice tělesného sebepojetí téměř ani zmínka. Přitom, jak uvádí Mrazek (In Fialová, 2001), je vnímání těla a představy o vlastním těle jedním z hlavních faktorů ovlivňujících

identitu osobnosti zejména v prvních letech života, kdy se utváří vnímání pro rozlišování „já“ a „okolí“. Fialová (2001) se zmiňuje o tom, že výzkum tělesného sebepojetí jako důležité složky celkového sebepojetí je podceňován také z toho důvodu, že pro dospělého jedince v naší kultuře je tělo tak samozřejmé, že bývá upozorňováno jen v některých situacích. Navzdory tomu dnes není zdraví chápáno jako samozřejmost a často je dáváno do souvislosti se zdravým životním stylem.

5.1 Sebeпоjetí

Sebeпоjetí dle Thorové (2015) lze vnímat jako psychologický konstrukt, který zahrnuje soubor názorů vztahující se k vlastnímu já. Dle Hartla a Hartlové (2009) je sebeпоjetí neboli self-concept představa o sobě, tedy jak jedinec vidí sám sebe. To potvrzují i J. D. Campbell, S. Assanand, A. DiPaula (2000, In Výrost, Slaměník, 2008), kteří uvádějí, že sebeпоjetím se rozumí především poznatky a přesvědčení o sobě samém.

Podle Smékala *„základem jáství člověka, je souhrnem názorů na sebe, na své místo ve světě a v tomto smyslu je souhrnem pocitů, jimiž prožíváme spokojenost nebo nespokojenost se sebou, větší nebo menší sebedůvěru, sebeúctu a vliv na druhé“* (Smékal, 2009, s. 368).

Pojem sebeпоjetí neboli self je jedním z nejdůležitějších pojmů Rogersovy teorie. Dle Rogerse se self skládá ze všech myšlenek, vjemů a hodnot, které charakterizují vlastní „já“. Zároveň zahrnuje vědomí toho, „co jsem“ a „co dokážu“. Vnímané sebeпоjetí ovlivňuje, jak jedinec vnímá svět kolem sebe i své chování. Dle Rogerse jedinec posuzuje všechny zkušenosti ve vztahu k sebeпоjetí. Člověk se chce chovat způsobem, který je konzistentní s jejich sebeobrazem. V Rogersově teorii se lze setkat také s pojmem ideální self. Lidé mají představu o tom, jakým člověkem by ideálně chtěli být. Čím více se představa o ideálním self přibližuje k reálnému self, tím je člověk spokojenější. Nesoulad mezi reálným a ideálním self vede k opaku (Atkinson, 1995). Stejně tak jako Rogers zaměňuje pojem sebeпоjetí a self, autoři Homola a Trpišovská (1992) upozorňují na záměnu pojmu sebeпоjetí a sebeobraz.

Vnímání vlastního těla bývá nazýváno také jako tělesné sebeпоjetí (physical self). Fialová chápe tělesné sebeпоjetí jako emocionálně afektivní hodnocení vlastního těla. Vzhled je také jedním ze základních znaků sociálního vnímání (Fialová, 2007).

Fox (In Fialová, 2001) uvádí, že tělo je považováno za jeden z nejdůležitějších komponentů celkového sebeпоjetí. Tělesné sebehodnocení se vztahuje k jednotlivým

komponentům. Jedná se o sportovní kompetence, tělesný vzhled, tělesnou sílu a tělesnou kondici. Mrazek (In Fialová, 2001) zařazuje mezi základní složky tělesného sebepojetí vzhled, zdraví a zdatnost. Pro správné přijetí těla jsou důležité znalosti o vlastním těle, vlastní uvědomování si těla, hodnocení těla a jeho částí a z toho plynoucí jednání zaměřené na tělo.

Dle Toda, Thatcherové a Rahmanové (2012) ovlivňují vnímání vlastního těla čtyři faktory. Jedná se o kulturní socializaci, tedy společenské normy a vyobrazování ideálu krásy médií. Dále lze hovořit o interpersonální zkušenosti, která pramení z interakce s ostatními lidmi. Fyzické atributy, které mají vliv na spokojenost s vlastním tělem, a osobnostní charakteristiky, které mají vliv na postoj k vlastnímu tělu.

To, jak vnímáme sebe sama, úzce souvisí s tím, jak nás hodnotí naše okolí. Až 90 % lidí v našem okolí nás ohodnotí podle toho, jak vypadáme, jak jsme oblečení, jak gestikulujeme, vystupujeme, jaký držíme postoj, jak jsme celkově upraveni a držíme tělo. Obvykle si většina lidí všímá rasy, pohlaví, věku, postavy, obličeje, oblečení a držení těla. Tím, jak vypadáme, ale s tím souvisí i to, jak o sebe pečujeme, dáváme svému okolí najevo, k jaké sociální skupině se řadíme, jakou vyznáváme sexuální orientaci a mnohé další informace (Fialová, 2007).

5.2 Vývoj sebepojetí v adolescenci

Období dospívání se pojí s dosažením jasného a stabilního pocitu vlastní identity. Člověk si během dospívání klade několik otázek – kým je a jaký je, kam patří a jaké jsou jeho hodnoty. Člověk poznává své možnosti a meze, přijímá svoji jedinečnost, a to i s nedostatky a omezeními. Především v počátcích tohoto období začínají lidé zkoumat svůj zevnějšek. Zpravidla děti s nízkým sebehodnocením nacházejí nejrůznější odchylky a drobné vady na svém těle. Nespokojenost s vlastním tělem může u některých jedinců vést až k dysmofobické poruše. Se snahou o dosažení vlastní autonomie a často s poruchou vnímání vlastního těla je v extrémních případech spojeno i s patologické jednání.

Úspěšná individuace má dle Langmeiera (2006) v tomto období dva znaky – psychickou diferenciaci a psychickou nezávislost. Psychickou diferenciací se myslí vnímání sebe samého jako psychicky odlišné bytosti od ostatních a přijímání odpovědnosti za sebe sama. Psychická nezávislost znamená schopnost vnímat sám sebe jako bytost jedající nezávisle na druhých

Fialová (2001) uvádí, že tělesné sebepojetí se utváří zejména v období socializace. Dominantním prvkem ovlivňujícím člověka je rodinné prostředí. Sebepojetí následně pomáhají utvářet zkušenosti s nejbližšími lidmi. Lidé, kterými se obklopujeme, často zaujímají hodnotící postoj. Zároveň se rodí společenské stereotypy a to, co je od jedince očekáváno.

Balcar (1983) charakterizoval jednotlivé vývoje sebepojetí v rámci ontogeneze takto:

Věk batolecí	jsem to, co mohu svobodně dělat
Věk předškolní	jsem to, co učiním
Věk školní	jsem to, co dovedu
Období dospívání	jsem to, čemu věřím
Věk mladé dospělosti	jsem to, co miluji
Střední věk	jsem to, co poskytuji
Období zralosti	jsem to, co po mně zůstane

Během mladšího školního věku se děti o své nitro příliš nestarají. Během těchto let života je ale bezesporu důležité hodnocení okolí. Pokud bude dítě hodnoceno negativně, ztratí důvěru samo v sebe. Naopak pokud takové dítě bude nadhodnocováno, může to vyvolat nadměrnou sebedůvěru a sebejistotu. Velkou změnu v sebepojetí znamená právě období adolescence a pubescence. Pozornost dospívajícího je zprvu upoutána na vzhled, tvary těla a vzrůstající fyzickou sílu. Vlastní já, které bylo dříve pojímáno jako subjekt činnosti, se postupně v období dospívání stává i objektem sebeuvědomění. Postupně se mění obraz sebe sama, zahrnující vnější vzhled, schopnosti, přání, volní kvality apod. Sebepojetí se formuje jako postoj a vztah sám k sobě (Fialová, 2001).

Dle Thorové (2015) lze doplnit, že v tomto období dochází k vyspělejšímu formování vlastní identity, prohloubení pocitu vlastní totožnosti a utváření vztahu k okolnímu širšímu světu. Podstatný je určitý světonázor a životní styl.

V rámci sebepojetí lze hovořit o rozdílu mezi reálným já a ideálním já, tedy jaký člověk ve skutečnosti je a jaký by chtěl být. Tento interpersonální konflikt může mít velký vliv na jedince právě v období dospívání. Pokud je jedinec negativně hodnocen, ať už kvůli vzhledu, výkonům či charakteru, a jedinec sám považuje tuto vlastnost za významnou, může utíkat do denního snění. Střet s realitou u jedince může navozovat pocity nespokojenosti, ale zároveň ideální představy o sobě mohou působit motivačně. Právě v období dospívání jsou jedinci velice citliví na hodnocení okolím. Především projevy, které pro jedince znamenají

negativní posouzení, bývají intenzivně prožívány a působí výkyvy v oblasti sebehodnocení. Dospívající se stylizuje do role, která je od něj okolím očekávána (Fialová, 2001).

Fialová (2001) dále uvádí, že vzory a ideály vedou dospívajícího jedince svými vlastnostmi k napodobování a identifikaci. Zároveň představuje soubor srovnávacích kritérií pro sebehodnocení. Proces sociálního srovnávání probíhá velmi intenzivně ve vrstevnické skupině.

Matějček (2005) uvádí základní psychické potřeby, které jsou nezbytné pro vývoj organismu a osobnosti:

„1. Potřeba stimulace, tj. náležitého přívodu podnětů co do množství, kvality a proměnlivosti. Uspokojení této potřeby vede organismus k aktivitě.

2. Potřeba smysluplného světa. Mají-li se z jednotlivých podnětů stát poznatky a zkušenosti, musí být v těchto podnětech nějaký řád a smysl. Uspokojení této potřeby umožňuje organismu učit se, nabývat zkušeností a přizpůsobovat se životnímu prostředí.

3. Potřeba životní jistoty. Uspokojení této potřeby umožňuje organismu cílevědomou aktivitu poznávací, pracovní, společenskou apod. U člověka je uspokojována především v citových vztazích.

4. Potřeba identity neboli vědomí vlastního „já“, vlastní hodnoty, ale i společenské prestiže. (Opakem identity je anonymita). Její uspokojení je podmínkou sebeúcty a sebevědomí, které dále umožňují uspokojivé zařazení ve společnosti.

5. Potřeba otevřené budoucnosti, potřeba naděje či životní perspektivy. Umožňuje uspokojivé prožívání osobního běhu života. Ztráta perspektiv – uzavřená budoucnost vede k zoufalství“ (Matějček, 2005, str. 235). Z tohoto výčtu je jasné, že tělesné modifikace splňují alespoň tři kritéria – potřebu stimulace, potřebu identity a potřebu životní jistoty, kterou může alespoň zčásti tělesná modifikace uspokojit.

6 Výzkumy

V této kapitole se zaměříme na již existující výzkumy zabývající se stejnou nebo podobnou problematikou. Uvedeme výsledky výzkumů, které se nepřímo týkají našeho výzkumného cíle, ale mohou být přínosem pro naši práci a zároveň se zaměříme na výsledky výzkumů, které mají podobné nebo dokonce totožné cíle.

Swami (2011) poukazuje na to, že obecně vzrostl počet studií zabývajících se tetováním. Zároveň upozorňuje na nedostatky v této problematice. Upozorňuje především

na to, že neexistují studie zabývající se souvislostí mezi vlastněním tetování a mírou vnímání svého těla. Zdůrazňuje skutečnost, že neexistují longitudinální výzkumy zkoumající tetování ve vztahu k postoji k vlastnímu tělu, a to především před a po podstoupení tělesné modifikace.

Celkově oblíbenost tělesných modifikací narůstá, snad i z toho důvodu je společnost tolerantnější než v dřívějších dobách. Navzdory tomu jsou prostředí, kde se jedinec s tělesnou modifikací může setkat s negativním postojem a viditelná tělesná modifikace se dokonce může stát i problémem, především tedy v pracovním prostředí. Mallory (2001, In Swanger, 2006) uvádí, že získání zaměstnání velmi komplikuje, pokud má jedinec tetování na ruce, obličeji nebo krku, protože na těchto místech je problematické tetování zakrýt. Podstoupení tělesné modifikace je často spojováno s riziky, a to nejen zdravotními. Jak píše Houghton a kol. (1996), kromě fyzických zdravotních rizik je důležité upozornit na sociální a psychologická rizika, která souvisejí s určitým označením sebe sama, jež může představovat určité stigma, kterého pak může člověk v pozdějším věku litovat. Konkrétně tetování má totiž často v západní společnosti negativní konotaci a bývá spojeno například s rebelstvím, asociálním chováním a kriminalitou.

Často se ve společnosti setkáváme s nepochopením a odsouzením subkultur vznikajících v sociálním prostředí. Ervin Goffman (2003) rozlišuje tři typy stigmat, tedy stigma tělesné, kdy odlišnosti vycházejí z tělesného vzhledu, postižení nebo právě tělesné modifikace. Druhým typem stigmatu jsou charakterní vady, to znamená slabá vůle, nepoctivost, dominantní vášně, duševní poruchy, alkoholismus, homosexualita a nezaměstnanost. Třetí typ stigmatu nazývá Ervin Goffman kmenovými stigmaty, jedná se tedy o příslušnost k rase a národu nebo vyznání náboženství.

Výzkum Martinse a Duly (2010) je zaměřen na vnímání tělesných modifikací, konkrétněji na vnímání tetování. Upozorňují především na problematiku stigmatizace tetovaných lidí. Do výzkumu bylo zapojeno 210 vysokoškolských studentů. Dotazník obsahoval předpojaté výroky, které studenti hodnotili na šestibodové stupnici (silně souhlasím až silně nesouhlasím). Výsledkem bylo, že studenti tetování jako stigma skutečně vnímají – tetované lidi si spojovali s nezodpovědností, nízkým příjmem, menšinovým původem, konzumací drog, násilím, promiskuitou atd., přičemž tetovaní studenti tyto postoje vykazovali v mnohem menší míře.

V některých případech lze na tělesné modifikace nahlížet jako na formu sebepoškozování, lze přitom vycházet z klasifikačního systému sebepoškozujícího se

chování podle Walsche a Rosena (In Kriegelová, 2008), podle nichž je tetování společně s piercingem a kosmetickými úpravami řazeno k prvnímu stupni sebepoškození, které je ve všech nebo většině sociálních skupin akceptováno. Kdežto hutnější tetování a skarifikace patří do druhého stupně sebepoškození a jsou akceptovány jen u specifických subkultur. Posledním stupněm je vnímáno vlastní „sebetetování“, které je dnes u mladých velmi populární, jedná se tedy podle klasifikace o třetí stupeň, který je zcela neakceptován běžnou společností (Kriegelová, 2008).

Za zmínku stojí také výzkum Brooksové a spol (2003), který se zabýval souvislostí tělesných modifikací u adolescentů, užívání alkoholu a jiných návykových látek. Pod pojem tělesné modifikace byly zahrnuty piercingy (vyjma propíchnutí ušních lalůček u žen), tetování, skarifikace a branding. Výzkumu se zúčastnilo 210 adolescentů. Výsledek byl takový, že 48 % dospívajících mělo zkušenost s tělesnou modifikací. U dívek se objevovaly tělesné modifikace více než u chlapců. Výsledky také ukázaly, že adolescenti, kteří měli zkušenost s tělesnými modifikacemi, měli 3,1krát větší pravděpodobnost užívání návykových látek než ti, kteří zkušenost s tělesnými modifikacemi neměli.

Vnímání tělesných modifikací u druhých osob se věnoval Wohrab a kol. (2009). V jeho studii hodnotilo 278 mužů a žen obrázky potetovaných a nepotetovaných osob. Vytetované mužské postavy byly vnímány jako dominantnější a vytetované ženské postavy jako méně zdravé ve srovnání s jejich nepotetovanými protějšky. Ženy, které hodnotily ženy, s větší pravděpodobností vnímaly potetované muže jako zdravé než muži.

Výzkum provedený Eremiášovou (2018), která realizovala rozhovory s šesti adolescenty vlastníci tetování, ukázal, že ze získaných dat nevyhází žádný zásadní problém, který by jedince znevýhodňoval, či dokonce zahanboval ve školním, pracovním či jiném sociálním prostředí.

Studie Zahrádkové (2013) se věnovala mimo jiné tomu, nakolik si modifikované osoby uvědomují možné negativní předsudky společnosti. Interview bylo provedeno celkem s 11 osobami různého věku mající tělesné modifikace. Z rozhovorů vyplynulo, že všichni účastníci jsou si vědomi existence předsudků vůči tělesným modifikacím ve společnosti. Všichni zároveň zdůrazňují, že narůstá tolerance k tělesným modifikacím a negativní reakce mohou být hlavně zaměřeny vůči osobám, které mají větší počet a méně obvyklé modifikace.

V rámci dalších výzkumných cílů Zahrádkové (2013) bylo zjistit, jaké jsou motivy jedince k podstoupení tělesné modifikace. Jako nejčastější odpověď bylo uvedeno prosté

chtění, dále odlišení a zvědavost. Mezi méně časté odpovědi lze zařadit zkrášlení, osobní význam a sociální prostředí.

Leinert (2010) se ve své práci věnuje taktéž motivaci vedoucí k podstoupení tělesné modifikace. Jeho výzkum byl proveden dotazníkovým šetřením, kdy celkový počet respondentů ve věku 20–30 let byl 237. Z jeho výzkumu vyplývá, že nejčastějším důvodem k podstoupení tělesné modifikace je snaha vyjádřit své zájmy, životní postoje a hodnoty. Takto odpovědělo 79 respondentů. Mezi dále uváděné odpovědi patřila touha mít ve svém těle trvalou ozdobu, touha zkusit něco nového a netradičního, dále touha odlišení se od ostatních, touha splnit si sen a nejméně častou odpovědí byla snaha o dosažení respektu u ostatních.

Motivací k podstoupení tělesných modifikací se věnuje také Riegerová (2009), která svůj výzkum obohacuje také o demotivační aspekty jedinců. Demotivační aspekty chápe jako pohnutky, které vedly účastníka k tomu, že si piercing nebo tetování nenechal aplikovat. Rozhovory byly realizovány celkem s 18 účastníky. Z výzkumu vyplynulo, že mezi demotivující aspekty lze zařadit vstup do neznáma a s ním spojený strach, estetické hledisko, pořizující cena apod.

7 Praktická část

Praktická část práce je věnována empirickému šetření. Jeho úkolem je zmapovat situaci adolescentů prostřednictvím vybraného vzorku. V empirické části půjde o sondu konkrétních zkušeností vycházející z reality respondentů.

7.1 Cíl výzkumu

Jak již napovídá název práce, je oblast tématu a zároveň výzkumného problému věnována adolescentům, kteří podstoupili tělesné modifikace, jako jsou dobrovolné změny na vlastním těle, a zároveň byla zjišťována jejich možná motivace v rámci sociálního prostředí. Obecným cílem práce bylo přispět k odkrytí kontextu tělesných modifikací u adolescentů s akcentem na sociální prostředí, ve kterém se pohybují.

Konkrétním cílem práce bylo objasnit roli sociálního prostředí a jeho činitelů vedoucích k podstoupení tělesných modifikací jako dobrovolných změn na vlastním těle. V návaznosti na to bylo hlavním cílem výzkumného šetření získat přehled o tom, jaké faktory sociálního prostředí, ve kterém se jedinec pohybuje, mohly vést k motivaci podstoupení tělesné modifikace.

Pro koncipování jednotlivých otázek rozhovoru jsme stanovili tři výzkumné otázky:
Výzkumná otázka č. 1: *Jaká je motivace jedince k podstoupení tělesné modifikace?*
Výzkumná otázka č. 2: *S jakými reakcemi okolí se setkávají osoby s tělesnými modifikacemi?*
Výzkumná otázka č. 3: *Nastaly po podstoupení tělesné modifikace změny ve vnímání sebe sama?*

7.2 Metodologie

Jako výzkumného designu bylo v naší práci využito kvalitativního empirického výzkumu, konkrétně metody polostrukturovaného interview.

Dle Švaříčka a Šed'ové (2014) je kvalitativní přístup specifický zkoumáním jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat jejich komplexní obraz. K hlavním znakům kvalitativního výzkumu lze zařadit např.: jeho realizaci pomocí intenzivního a dlouhodobého kontaktu s terénem, se situací jedince či skupiny, intenci vytvořit jednotný pohled na předmět studie, na jeho kontextovou logiku a také snaha orientovat se v pravidlech, která v dané oblasti fungují, využití menšího počtu standardizovaných metod

získávání dat a v neposlední řadě snaha o izolaci různých témat, induktivní analýzu a interpretaci dat (postupem od jednotlivého k obecnému).

„*Termínem interview označujeme takový rozhovor, který je moderovaný a prováděný s určitým cílem a účelem výzkumné studie*“ (Miovský, 2006, s. 156). Základní dělení interview je podle Miovského (2006) na nestrukturované, polostrukturované a strukturované interview. Tato metoda v sobě vždy zároveň nese metodu pozorování. Tím myslíme pozorování dotazovaného a vlastní sebereflexi výzkumníka. Jak již bylo zmíněno, v naší práci byly využity metoda polostrukturovaného interview, kdy dle Miovského (2006) se jedná o nejrozšířenější podobu metody interview, která zároveň vyžaduje náročnější přípravu.

Tazatel si předem utvoří schéma, které je pro něj závazné. Schéma představuje okruhy otázek, na které se tazatel bude ptát. Při polostrukturovaném interview je vhodné používat inquiri, tedy upřesnění a vysvětlení odpovědi účastníka. Polostrukturovaný rozhovor byl zvolen především vzhledem k charakteru cíle výzkumu. Domníváme se, že strukturovaný rozhovor by výrazně omezil kvalitu sesbíraných dat stejně jako dotazníkové šetření. Oproti tomu nestrukturovaný rozhovor by mohl znamenat velké riziko odklonu od stanoveného tématu.

Bělík, Hoferková (2016) dělí průběh rozhovoru do několika částí. Jako první uvádí přípravu interview, při které dochází ke stanovení cíle výzkumu, zmapování reality, kterou chceme zkoumat a definování, jakým postupem dojít k cíli. Během další části, tedy úvodu rozhovoru by měl tazatel s respondentem navázat pozitivní partnerské klima. Respondentovi je vysvětlen cíl výzkumu, smysl, jeho obsah a možná zpětná vazba šetření. Třetí část je věnována samotnému obsahu šetření, tedy kladení otázek, které zahrnují zkoumání tématu. Během závěru je pak důležité ocenit práci respondenta a zdůraznit jeho důležitost pro šetření. V rámci samotné realizace interview rozlišujeme dle Svobody (In Miovský, 2006) tři fáze, a to úvodní část, jádro rozhovoru a závěr rozhovoru. Hlavním úkolem úvodní části je navázání bližšího kontaktu a získání důvěry účastníka rozhovoru. Svoboda doporučuje začínat otázkami, které se vztahují k neproblematickým oblastem. Jádro rozhovoru má pak sloužit ke zjištění nejdůležitějších informací vztahujících se k řešení tématu práce. Účelem závěru interview je pak uzavření námi probíraných témat a ukončení kontaktu s účastníkem, nejlépe vhodnou formou s ověřením, že celá tato situace nevyvolala u jedince nějakou negativní či nežádoucí reakci, například při probírání citlivých témat. Hendl (In Miovský, 2006) také upozorňuje na to, že není příliš vhodné začínat rozhovor identifikačními či

demografickými údaji o účastníkovi, ale doporučuje jejich zařazení na konec rozhovoru nebo do jeho průběhu.

Dle Miovského (2006) řadíme mezi nejčastější metody používané k fixaci kvalitativních dat audiozáznam a videozáznam. Pro naši práci jsme využili nejčastěji metodu audiozáznamu a následně byl vyhotoven doslovný přepis záznamu. Utvořený záznam je dle Miovského (2006) nestranný a je na něm vše tak, jak se odehrálo. Pokud se zaměříme na technickou stránku, snažíme se, aby záznamové zařízení co nejméně narušovalo atmosféru mezi účastníky. Metodu převedení dat netextové povahy do povahy textové nazýváme transkripce. Do přepisu našich rozhovorů bylo zároveň doplněno emoční rozpoložení jako např. smích, zvýšení intonace.

Systematizací kvalitativních dat dle Miovského (2006) chápeme jako poslední fázi data managementu. To znamená dokončení úprav dat do podoby vhodné k zahájení kvalitativní analýzy.

Analýza dat představuje opět dle Miovského (2006) nejnáročnější část prováděného výzkumu. Celý její proces je složen z dílčích částí, jejichž zvládnutí je pro konečné výsledky klíčové. Jedná se tedy o: kódování, archivaci kódovaných dat, propojování dat, komentování a doplňování dat, vyvozování závěrů a verifikaci, budování teorie a grafické mapování (Miovský, 2006).

Postup pro tvorbu našeho polostrukturovaného rozhovoru byl následující. Nejdříve jsme stanovili hlavní výzkumnou otázku a následně jsme stanovili tři dílčí výzkumné otázky. Samotný polostrukturovaný rozhovor jako nástroj, který byl použit při samotných rozhovorech, byl vytvořen tak, aby vždy alespoň dvě otázky odpovídaly na jednu výzkumnou otázku.

Pro analýzu dat bylo využito metody otevřeného kódování, tedy techniku z oblasti tzv. zakotvené teorie. Švaříček a Šed'ová (2014) uvádějí, že kódování obecně představuje operace, pomocí nichž jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a složeny novým způsobem. *„Při otevřeném kódování je text jako sekvence rozbit na jednotky, těmto jednotkám jsou přidělena jména a s takto nově pojmenovanými (označenými) fragmenty textu potom výzkumník dále pracuje“* (Švaříček, Šed'ová, 2014, s. 211). Zároveň bylo využito metody prostého výčtu. *„Jejím prostřednictvím vyjadřujeme vlastnost určitého jevu, která se týká např. toho, jak často se daný jev vyskytl či v jakém poměru výskytu byl k jinému jevu“* (Miovský, 2006, s. 222, 223). Využili jsme také metodu kontrastů a srovnávání, a to především z toho důvodu, že se objevily rozdíly mezi motivem

u pořízení piercingu a tetování. Jako poslední využitou metodu v rámci našeho výzkumu lze zmínit metodu vytváření trsů, u které se jedná o uspořádání dat (výroků) do skupin na základě jejich podobnosti (Miovský, 2006).

Nejprve je přepsaný rozhovor rozdělen na jednotky. Jednotkou může být slovo, věta apod. Švaříček a Šedřová (2014) doporučují nevolit hranice jednotky formálně, ale podle významu, to znamená, že se jednotkou stane významový celek pokaždé různé velikosti. Každé vzniklé jednotce je přidělen kód. Jednotky reprezentující více než jedno slovo jsou označeny současně více kódy. S okódovanými částmi textu pak výzkumník dále pracuje. Vytvoří si seznam všech kódů, které následně systematicky řadí do kategorií. Seskupuje je podle vnitřní souvislosti a tvoří tak hierarchický systém, kdy úryvky dat podřazuje různým kódům a tyto kódy pak podřazuje jednotlivým kategoriím.

Otevřené kódování představuje poměrně složitou analytickou techniku. Jeho použití se zaměřuje na rozkrývání významů, které nemusejí být na první pohled zjevné. V této fázi je výsledkem především deskriptivní zpracování dat.

Pro interpretaci takto analyzovaných dat používáme techniku vyložení karet. Naším cílem v takovém případě je v duchu dané techniky převyprávět obsah jednotlivých kategorií. Kategorie uspořádáme do obrazce či linky a na základě toho pak sestavujeme text. Do výsledné analýzy zahrnujeme vybrané kategorie, jež vzájemně souvisejí, a navíc se vztahují k námi definované výzkumné otázce.

Během tvorby diplomové práce jsme se nesetkali s problémy, které by nám práci výrazněji komplikovaly. Jistým problémem byl nedostatek zdrojů týkajících se tohoto tématu od českých autorů a občas komplikovaný přístup k publikacím cizojazyčných zdrojů. Dále praktický výzkum nenesl žádné komplikace, pouze se nám naskytl užší výběr mužských respondentů než ženských a zároveň jsme byli odmítnuti jednou možnou účastnicí výzkumu. Z důvodu žádosti o zachování co největší anonymity jedné z účastnic byl rozhovor s ní uskutečněn prostřednictvím chatu.

7.3 Charakteristika výzkumného souboru

Interview bylo provedeno celkem se sedmi adolescenty, kteří podstoupili tělesnou modifikaci. Pro naši práci se jedná o dobrovolnou úpravu lidského těla, při které je invazivně porušena integrita těla nebo neinvazivním dlouhodobým působením změněna stavba těla, zároveň se nejedná o změnu medicínského charakteru a není běžně společensky akceptovanou praktikou. Rozhovory byly provedeny jednotlivě s každým účastníkem

zvlášť. Při přepisu dat jsme použili techniku anonymizace dat, která slouží k ochraně jmen účastníků. Reálná jména jsme tedy nahradili pseudonymy.

Dva rozhovory byly uskutečněny pomocí skypového rozhovoru, jeden rozhovor byl realizován skrze chat a zbylé rozhovory byly uskutečněny „face to face“. Snažili jsme se o provedení rozhovorů „face to face“ u všech oslovených, ale nakonec jsme museli přistoupit i na možnost využití skypu včetně videohovoru a v jednom případě i chatu. Důvody pro toto byly jednak ve velké vzdálenosti účastníků a v jednom případě přímo v jejich přání provést rozhovor takovouto anonymnější formou. Oslovili jsme celkově 8 osob, z nichž 1 odmítla rozhovor poskytnout.

Pro nalezení osob, které budou ochotné poskytnout rozhovor k výzkumu, jsme využili známosti pro získání prvních účastníků výzkumu, přičemž bylo předem vymezeno, že se musí jednat o osoby mající tělesné modifikace. Tyto osoby byly seznámeny s důvodem požadovaných rozhovorů a cílem diplomové práce. Nami oslovení jedinci nás následně nasměrovali na další potenciální účastníky, které jsme také následně oslovili. Z toho je tedy zřejmé, že se někteří účastníci výzkumu znají osobně.

Průměrný věk osob celého souboru je 17,8 roku, průměrný věk mužů 18,7 roku, průměrný věk žen 17,3 roku, průměrný věk při provedení první tělesné modifikace je v rámci celého souboru 14,4 roku. Dotazovaní pocházeli z různých měst České republiky. Jednalo se o osoby žijící v hlavním městě, menších městech, ale také na vesnici. Snažili jsme se o to, aby byl výzkumný vzorek co možná nejpestřejší. Každý z jednotlivých rozhovorů trval přibližně 20 minut. V rámci rozhovoru, který byl proveden prostřednictvím chatu, byla časová dotace mírně přesahující 20 minut. Samotné rozhovory byly realizovány v březnu a dubnu 2021, kdy byly kontakty předem domluveny s účastníky během období studia dokumentů. Samotné vyhodnocení výzkumné části probíhalo v dubnu a květnu 2021.

Na základě níže uvedené tabulky č. 1 pak v rámci analýzy a interpretace uvádíme kód účastníka zahrnující jeho počáteční písmeno z křestního jména (pseudonymu).

Osoba	Pohlaví	Věk	Druhy TM	Věk při první TM
Klára	Žena	15	Piercing	14
Michaela	Žena	17	Piercing, flash tunel, tetování	13
Andrea	Žena	17	Tetování	16
Radka	Žena	20	Piercing, tetování	11
Jirka	Muž	16	Tetování, piercing, skarifikace	13

Eda	Muž	19	Tetování	16
Tomáš	Muž	21	Tetování	18

Poznámka: TM – tělesná modifikace

7.4 Etika výzkumu

Během našeho výzkumu byl zohledňován etický rámec výzkumu. Etický rámec popisuje např. Hendl (2016), který mimo jiné považuje za důležité získání informovaného souhlasu. Považuje ho za standardní dokument v každém typu výzkumu s lidskými jedinci. Jedinec je informován o průběhu a okolnostech výzkumu. Zároveň Hendl (2016) upozorňuje, že informovaný souhlas musí obsahovat zmínku o tom, že nelze vždy predikovat všechny události. Účastník má zároveň právo kdykoliv ukončit svoji účast v projektu, jeho účast je naprosto dobrovolná. Důležitá je samozřejmě anonymita, kdy v ideálním případě není identita účastníků výzkumníkovi známa. Častokrát není možné zajistit anonymitu v takovém rozsahu a v tom případě je kladen důraz na to, aby identita nebyla odhalena nikomu dalšímu.

Během kvalitativního rozhovoru se účastník často vyjadřuje k emočně citlivým záležitostem. Úkolem zkušeného výzkumníka tedy je dopřát účastníkovi, aby se uvolnil a vyjádřil své pocity. Pro kvalitativní výzkum je často důležitý osobní a dlouhodobější vztah pro všechny účastníky. Hendl (2016) také upozorňuje na to, že výzkum nesmí ohrozit tělesné nebo psychické zdraví zkoumaných jedinců.

Švaříček a Šedřová (2014) se ve spojitosti s etikou výzkumu zabývají také otázkou zpřístupnění výsledků výzkumu účastníkům výzkumu. Upozorňují na to, že pokud výzkumník účastníkům slíbí, že jim předá výsledky výzkumu, měl by tak také učinit.

V našem případě jsme použili vytištěný informovaný souhlas s účastí ve výzkumu a zpracováním osobních údajů, kde byl kladen důraz na dobrovolnost účasti na výzkumu a stručné informace o výzkumu, které byly zmíněny i v rámci samotného rozhovoru. V případě nezletilých účastníků rozhovoru bylo nutné zajistit nejen souhlas účastníka výzkumu, ale také souhlas jeho zákonného zástupce. V případech, kdy nebyl rozhovor realizován „face to face“, byl informovaný souhlas oskenován nebo zaslán v obálce.

V rámci nejen tištěného informovaného souhlasu, ale také v rámci samotných rozhovorů byli účastníci ujištěni o anonymitě; z toho důvodu v naší práci nejsou uvedena jména účastníků, ale pouze pohlaví, věk a pseudonym. Účastníci byli vždy požádáni z mé strany o pořízení nahrávky s upozorněním, že tato nahrávka nebude poskytnuta nikomu

třetímu a bude sloužit pouze pro účely našeho výzkumu. Zároveň byli upozorněni na možnost v průběhu výzkumu svou účast ukončit a požadovat smazání jimi poskytnutých dat. Účastníci byli zároveň na konci každého poskytnutého rozhovoru informováni o tom, že se na mě mohou kdykoliv obrátit s připomínkami nebo dotazy.

7.5 Rozhovory

Předem byla připravena osnova témat, o nichž jsem s participanty hovořila. Zároveň byli účastníci informováni o tom, v jakém smyslu pro naši práci chápeme pojem tělesné modifikace. V průběhu rozhovoru vyplouvala na povrch témata blízká jednotlivým účastníkům, kterým jsme měli možnost se věnovat. V úvodu rozhovoru byl každému představen cíl výzkumu a další postup. Následovala hlavní fáze rozhovoru, při které jsem kladla připravené otázky, jež sloužily jako hlavní nit rozhovorů. Na závěr rozhovorů jsem se každého účastníka zeptala, zda sám chce ještě doplnit něco, co nebylo dosud řečeno. Rozhovory končily poděkováním a nabídnutí možnosti se na mě obrátit s případnými dotazy nebo připomínkami.

7.6 Analýza dat

V rámci první výzkumné otázky bylo zjišťováno, jaká je motivace adolescenta k podstoupení aplikace tělesné modifikace. Získané kódy byly utříděny do těchto kategorií: „osobní význam“, „odlišení“, „prosté chtění“ a „sociální prostředí“ s podkategoriemi: „rodina“, „příslušnost ke skupině“, „vrstevnická skupina“ a „vzor“. V rámci kategorie „osobní význam“ byly získány kódy: bolest, vyjádření sám sebe, intimita, symbolika a nespokojenost se vzhledem. Do kategorie „odlišení“ řadíme kódy: jinakost, vyčnívání a šokování okolí. V rámci podkategorií „sociálního prostředí“ bylo obtížné některé kódy vzhledem k jejich vzájemnému prolínání separovat. V rámci podkategorie „rodina“ uvádíme jediný kód: vzor v rodině. Do podkategorie „příslušnost ke skupině“ byl získán kód: součást subkultury. Podkategorie „vrstevnická skupina“ zahrnuje kódy: očekávání od skupiny a členové skupiny vlastní tělesnou modifikaci. Poslední podkategorie „vzor“ zahrnuje kódy rodina a známá osobnost. Kódy z této podkategorie se zároveň prolínají s podkategorií „rodina“. Současně tato výzkumná otázka hledá odpověď na otázku, zda reakce okolí ovlivnila podstoupení tělesné modifikace. V dílčí podotázce „reakce okolí a ovlivnění podstoupení tělesné modifikace“ nalezneme kategorie: „vrstevnická skupina“, „rodina“,

„pracovní prostředí“ a „bez ovlivnění“. Kategorie „vrstevnická skupina“ zahrnuje kód podpora. Kategorie „rodina“ zahrnuje kódy: bez ovlivnění, strach z rodičů, podpora. Do kategorie „pracovní prostředí“ byl zahrnut jediný kód: nabídky. Stejně tak kategorie „bez ovlivnění“ zahrnuje jediný kód: neovlivněn okolím.

Druhá výzkumná otázka se zabývá tím, s jakými reakcemi ze strany okolí se adolescenti s tělesnými modifikacemi setkávají. Získané kódy umožnily třídění do těchto kategorií: „vrstevnická skupina“, „školní a pracovní prostředí“ a „rodinné prostředí“. Kategorie „vrstevnická skupina“ zahrnuje kódy: překvapení, obdiv a chvála. Do kategorie „školní a pracovní prostředí“ řadíme kódy: obdiv spolužáků, učitelé neví, bez komplikací, problém ze strany pedagogů. Kategorie „rodinné prostředí“ zahrnuje kódy: nepodpoření rodiči, podpora rodičem, ovlivnění sourozence.

Cílem třetí výzkumné otázky bylo popsat, zda nastaly po podstoupení tělesné modifikace změny ve vnímání sebe sama. Kódy získané v této oblasti byly zařazeny do shrnujících kategorií: „spokojenost s tělem“ a „změna ve vnímání“. Kategorie „spokojenost s tělem“ zahrnuje kódy: větší spokojenost a spokojenost po úpravě tělesné modifikace. V rámci kategorie „změna ve vnímání“ byly získány kódy: větší sebevědomí, uvědomění si místa a větší péče o tělo.

Pro lepší orientaci v získaných údajích nabízíme v příloze přehlednou tabulku zkoumaných oblastí s vypsány kategoriemi a podkategoriemi a k nim náležícími kódy. V následující kapitole nabídneme bližší vysvětlení jednotlivých kategorií a kódů.

7.7 Interpretace interview

V následující části již přiblížíme konkrétní výsledky, které se vztahují k námi zjišťovaným výzkumným otázkám. Zároveň uvedeme i odpovědi námi dotazovaných jedinců vztahující se k tématu, ovšem mimo výzkumné otázky. Konkrétní odpovědi jsou označené v textu kurzívou. Ukázka rozhovoru je pak vložena do přílohy č. 4. Rozhovory byly provedeny jednotlivě zvlášť s každým účastníkem, konkrétně se 7 adolescenty majícími tělesné modifikace.

Prvním výzkumným cílem bylo zjistit, jaká je motivace jedince k podstoupení tělesné modifikace, tedy jaké motivy ho k tomu vedou. Zároveň jsme se zaměřili na to, zda je jedinec ovlivněn reakcemi okolí k podstoupení další tělesné modifikace.

Dotazovaní si nechali udělat svou první tělesnou modifikaci mezi 11. a 18. rokem svého věku. V rámci motivace k podstoupení první tělesné modifikace bylo často uváděno

prosté chtění, které bylo vyjádřeno výrazy (K) „*prostě se mi to líbí*“ a podobně reagoval i (T) „*prostě se mi to jenom líbí*“. Stejně často se objevoval také důvod odlišení se od ostatních a vyjádření sám/sama sebe. Jedna z dotazovaných (M) jasně uvedla, že se jí líbí, když může ze společnosti vyčnívat a odlišit se od ostatních, a uvedla: „*chtěla jsem vyjádřit, kdo jsem a možná se tím trochu odlišit*“. Podobně reagoval také zástupce mužského pohlaví (J), který sdělil: „*aby bylo vidět, že jsem odlišnej*“, a zároveň dodal, že se mu líbí šokovat okolí: „*taky se mi líbí okolí šokovat a jak na to ostatní reagujou prostě*“.

K často uváděné motivaci patřil i osobní význam tělesné modifikace. Jedna z dotazovaných (A) uvedla: „*je to pro mě symbol svobody a je to na krku, což je pro mě takový docela intimní místo, takže to pro mě má takovej hlubší význam*“. K dalším důvodům patřily vyjádření sebe sama (A) – „*tak jsem se chtěla taky nějakým způsobem projevit a vyjádřit, kdo jsem*“ – a vyjádření vlastního stylu (M) – „*mám ráda lidi, který mají svůj styl. Baví mě všichni lidi, kteří se nějak modifikují*“. Jako další důvod k podstoupení tělesné modifikace se objevila nespokojenost se svým vlastním vzhledem. Účastník (J) popsal svoji motivaci slovy „*no vlastně jsem nebyl spokojenej s tím, jak jsem vypadal*“. Pouze u jednoho účastníka (J) se objevila jako motivace bolest, která je aplikací tělesné modifikace způsobena a uvedl: „*když si vyřezávám obrázky, tak mi to působí radost ta bolest*“.

Jako další motiv k podstoupení tělesné modifikace se objevilo sociální prostředí. Tento motiv byl určen na základě rozhovorů, jež vypovídaly o tom, že jedinci modifikace podstoupili na základě motivace vycházející ze sociálního prostředí. Tři osoby (K, M, R) hovořily o souvislosti vlastnění tělesné modifikace a příslušnosti k určité skupině, kdy se tyto modifikace od nich očekávaly. (M) uvedla: „*a asi se to od nás i trochu očekává*“, zároveň šest dotazovaných (K, M, R, J, E, T) uvedlo, že alespoň jeden člen jejich vrstevnické skupiny vlastní některou z tělesných modifikací – (R) „*většina mých kamarádů je potetovaná*“ nebo (K) „*mám kamarádky, který to mají taky*“. Pouze jedna z dotazovaných uvedla, že se v její vrstevnické partě, ve které se pohybuje, neobjevují lidé s tělesnými modifikacemi a uvedla, že „*nikdo z kamarádů nic takovýho nemá*“, ale zároveň doplnila, že její přítel vlastní tetování na ruce „*můj kluk má tetování, má potetovanou celou ruku. Líbilo se mi, jak je potetovanej*“. Jeden z dotazovaných (E) uvedl, že je součástí subkultury, kde tetování není výjimkou – „*no a jinak jsem vlastně neřekl, že dost s kamarádama jezdíme na motorkách, takže tam to docela sedí ty tetování*“. Tři z dotazovaných uvedli, že nejen že mají lidé z jejich vrstevnické party také tělesné modifikace, ale zároveň se jednotlivé tělesné modifikace stávají předmětem komunikace a interakce ve skupině. K ke svému

piercingu uvedla: „*ted' mi třeba chodí z netu různý barvy a tak, tak si to s holkama pak měníme*“. E sdělila: „*protože jsou všichni tetovaný, tak jsme si doporučovali tatéry jako třeba na handpoke*“.

Co se týče motivace v rámci rodinného prostředí, dva dotazovaní uvedli, že je k tělesné modifikaci inspirovali rodiče (R, T), kdy se vždy jednalo pouze o jednoho z rodičů. Jedna z dotazovaných (R) uvedla: „*k tetování mě přivedl táta*“, zároveň pro ni byl podporou i při první tělesné modifikaci, v tomto případě piercingu, navzdory tomu, že sám dle slov respondentky piercingy nepodporuje – „*táta ale nemá rád piercigy, prý to mění člověka fyzicky. Jakože jeho vzhled a tak*“. Další dotazovaný (T) na otázku, kdo ho inspiroval, uvedl: „*vlastně dalo by se říct, že i mamka*“. Čtyři dotazovaní (T, R, K, E) uvedli, že alespoň jeden člen rodiny nějakou tělesnou modifikaci také vlastní, ve dvou případech se jednalo o rodiče (R, T) a ve dvou o sourozence (K, E). Případy, kdy rodiče sami vlastnili nějakou z tělesných modifikací, byli ti, kteří zároveň byli podporou pro námi dotazované k podstoupení tělesné modifikace. Žádný z dotazovaných neuvedl, že by inspirací pro aplikaci tělesné modifikace pro něj byl jeho sourozenec.

Lze také zmínit, že ačkoli se žádná z námi pokládaných otázek nevztahovala na partnery účastníků, tři dotazovaní (A, R, T) uvedli, že jejich partner vlastní některou z tělesných modifikací. T uvedl: „*moje přítelkyně má tetování a měla vlastně i piercigy*“, A: „*má i rozříznuť jazyk, dermály a tak. Chce si nechat upravit i uši*“. R dokonce uvedla, že se jí tělesné modifikace partnera líbí: „*můj kluk má tetování, má potetovanou celou ruku*“.

Pokud se týká, které inspirovaly jedince k podstoupení tělesné modifikace a nespádají do rodinného prostředí, dva dotazovaní uvedli, že mají vzor ve známé osobnosti, která je inspiruje – „*můj vzor je Lil Peep a je můj vzor ve všem*“ (J); pro druhého účastníka (T) byl vzorem k podstoupení tělesné modifikace Dwayne Johnson – „*řekl bych třeba Dwayne Johnson, vlastně jak má potetovanou celou ruku a to prso*“.

Co se týče reakce okolí na tělesné modifikace námi dotazovaných a ovlivnění k podstoupení další tělesné modifikace, jedinci často uváděli, že ve vrstevnické skupině mají podporu k aplikaci další tělesné modifikace. Další motivace se objevila v rámci pracovních příležitostí (R) „*mě to hodně podnítilo, protože fotím a čím víc zkérovaná jsem, tím víc nabídek mám*“. Pokud se týká rodinného prostředí, tak jak již bylo zmíněno výše, dva mají podporu ze strany rodiče (R, T), ale většina námi dotazovaných uvedla, že rodiče s tělesnou modifikací u jedinců nesouhlasili, ale i přes to má většina z nich více než jednu tělesnou modifikaci – „*hlavně teda táta je hodně proti*“ (A), „*vím, že jsou proti tady těm věcem*“ (E).

Výzkum nám zároveň ukázal, že v případě tetování předchází u námi dotazovaných adolescentů určitá doba promýšlení a zvažování, v těchto případech se tedy nejednalo o neuvážlivé rozhodnutí, jak by se v případě adolescentů mohlo předpokládat. T například uvedl: „*jo, tak tohle jsem si vybíral hodně dlouho*“. R, která si tetování navrhuje sama, uvedla: „*plánuju a navrhuju si je sama a zabere to hrozně moc času*“. Pouze jedna z dotazovaných uvedla, že se v jejím případě jednalo o spontánní akci (M) – „*tak to byla taková spontánní akce, kdy mi kamarádka udělala první piercing*“.

Z rozhovorů vyplynuly nejen informace o motivaci k podstoupení tělesné modifikace, které jsou důležité k zodpovězení první výzkumné otázky, ale také to, podle čeho jedinci vybírají jednotlivé motivy tělesných modifikací a kde se inspirují. Někteří z dotazovaných uvedli nejen druh tělesné modifikace, ale také konkrétní motiv (v případě tetování), popřípadě jeho umístění na těle. Tři účastnice (M, K, A) uvedly, že se nechávají inspirovat skrze sociální sítě, popř. internet obecně. K konkrétně uvedla: „*jsem na Facebooku s holkama v jedné skupině a tam hodně přidávají fotky jakoby různých tetování a tak. No a samozřejmě sleduju lidi na Instagramu*“. M na dotaz, kde nejčastěji vybírá motiv nebo styl svých tělesných modifikací, uvedla: „*většinou koukám na internetu*“. A si také vybrala motiv svého tetování na internetu – „*šablonu mám z internetu*“. Naopak R uvedla, že si tělesné modifikace (konkrétně tetování) navrhuje sama „*plánuju a navrhuju si je sama*“. Co se týká výběru motivů, E uvedl, že motivy jednotlivých tetování vybírá spolu s kamarády: „*motivы si vybírám spolu s kamarádama, většinou mě to napadne a pak to spolu doladíme*“.

Jak jsme již uvedli výše, někteří účastníci nám sdělili, co konkrétně jejich tetování symbolizuje. To samozřejmě v mnoha případech souvisí právě s motivací k tělesné modifikaci. Především jedinci, kteří uvedli, že pro ně má tělesná modifikace symbolický význam, uváděli jako motivy: souvislost s blízkou osobou – (E) „*tady mám třeba vzpomínku na ruce na svého kamaráda, kterej už umřel*“. Mezi další vytetované obrazce dotazovaní uváděli přírodní motivy, symboly víry a dále symboly související s oblastí zájmů dotazovaného jedince jako například symboliku klubů, literatury, hudby, filmu. (R) konkrétně uvedla: „*jsou to postavičky od Tima Burtona, kterýho zbožňuju, taky mě zajímá čarodějnictví, takže tahle symbolika*“. V případě piercingu jsme se neseťkali s odpovědí, která by poukazovala na význam daného šperku nebo místa umístění.

Druhým výzkumným cílem bylo zjistit, jak vnímá okolí očima adolescentů je samotné s tělesnými modifikacemi. Zabývali jsme se především tím, s jakými reakcemi se

dotazovaní setkali v rámci školního a rodinného prostředí, v rámci své vrstevnické skupiny a popř. v zaměstnání.

V rámci své vrstevnické skupiny se námi dotazovaní setkali s různým přijetím. Jedna dívka (A) k reakci své vrstevnické skupiny uvedla: „*kamarádi byli dost překvapení, protože mě mají za slušnou*“. Dále se objevovala reakce chvály – „*spíš to chválili, bych řekla no*“ (K) a obdivu, v našem případě se jednalo o případ, kdy se ve vrstevnické skupině neobjevovalo příliš jedinců s tělesnou modifikací (T) - „*kamarádi byli nadšený, furt na to koukali, prohlíželi si to a problém s tím neměli, byli zvědaví*“.

Ve školním, popř. pracovním prostředí se s negativní reakcí setkala pouze jedna z dotazovaných (R), která uvedla – „*ve škole s tím byl velkej problém*“. Dva účastníci (K, A) uvedli, že pedagogové ve škole o jejich tělesné modifikaci nevědí nebo nevěděli. Většina ale uvedla, že se v rámci školního prostředí nesetkali ve spojitosti s tělesnou modifikací s žádnou negativní reakcí. Velká část dotazovaných uvedla pozitivní reakci spolužáků, např. M uvedla: „*spolužákům se to líbilo hodně*“, a naopak negativní reakci ze strany spolužáků neuvedl z námi dotazovaných nikdo. Při dotazování na reakce v rámci pracovního prostředí dva z dotazovaných popsali situaci, kdy dobrovolně zakryli či sundali své modifikace (E) – „*když jsem byl na nějakým pohovoru, tak jsem si třeba bral dlouhej rukáv, protože někam se to prostě nehodí*“. Stejně tak jsme se setkali s reakcemi, kdy jedinci tělesné modifikace zakrývali nebo odstraňovali v případě školního prostředí.

Pokud se týká rodinného prostředí, pouze dva z dotazovaných uvedli, že je alespoň jeden rodič v podstoupení tělesné modifikace podpořil. Jeden z dotazovaných (T) například uvedl: „*mamka mě v tom podpořila*“ a jedna dívka (R) uvedla: „*věděla jsem, že máma nebude souhlasit a táta jo*“. Naopak většina dotazovaných uvedla, že se setkali spíše s negativní reakcí ze strany rodičů. Ani jeden z účastníků se tedy nesetkal s podporou ze strany obou rodičů. Přesto většina z nich uvedla, že rodina i přes počáteční negativní postoj vzala situaci na vědomí a tolerovala ji. Jedna účastnice (A) uvedla, že svou tělesnou modifikací inspirovala svého sourozence k podstoupení tělesné modifikace, konkrétně tetování, navzdory vědomému nesouhlasu rodičů – „*no a půl roku nato se nechal potetovat brácha*“.

Jiným negativním reakcím nebyli účastníci vystaveni. Tyto poznatky lze tedy shrnout tak, že se námi oslovené osoby i přes častý nesouhlas rodičů samy s nějakou výraznější negativní reakcí nesetkaly a ve svém nejbližším okolí jim tyto změny nezpůsobily žádné potíže

Třetím výzkumným cílem bylo zjistit, zda u dotazovaných nastaly po podstoupení tělesné modifikace změny ve vnímání sebe sama. Většina dotazovaných uvedla, že jsou po podstoupení tělesné modifikace se svým tělem více spokojeni. Jeden z účastníků (E) doplnil: „*některý tetování jsem si ale nechal předělat*“. Většina dotazovaných zároveň uvedla, že se jim jejich tělo po podstoupení tělesné modifikace více líbí. Tři účastníci rozhovoru uvedli, že si místo, kde se tělesná modifikace nachází, uvědomují více než před tím, jeden zároveň dodal (T) „*dávám si teď větší pozor na tu kůži*“. Větší uvědomění si místa se objevovalo nejčastěji v případě tetování. Naopak u piercingů se častěji vyskytovalo, že se cítí přitažlivější a sebevědomější, a obecně byla více zdůrazňována estetická stránka těla. M k této otázce uvedla: „*Nevím, jestli ho vnímám jinak, to asi ne, ale spíš si v něm přijdu víc sexy. Tak to je asi i ten důvod, proč se teď cítím víc sebevědomá.*“ Někteří uvedli, že po podstoupení tělesné modifikace nevnímají změny ve vnímání sebe sama.

7.8 Diskuse výsledků a zodpovězení výzkumných otázek

Ukázalo se, že kategorie možných motivací k podstoupení tělesné modifikace je poměrně široká a v některých případech také obtížně definovatelná. V rámci motivace pro tělesné modifikace byly nejčastějšími odpověďmi: touha po odlišení se, prosté chtění, osobní význam a motivace v rámci sociálního prostředí. Určitou roli hrálo také estetické hledisko.

Odlišení se představuje snahu jedince vyjádřit svou originalitu a výjimečnost, být jiný než ostatní, poukázat na svůj styl. Jak jsme již zmínili v teoretické části, na tento druh motivace upozorňuje mimo jiné také Fiksa (2005) v souvislosti s piercingem. Tělesné modifikace pak mohou být jednoduchou volbou, jak mít něco jiného než druzí. V rámci odlišení se od ostatních se nabízí i myšlenka, zda se při současném rozšíření tetování a piercingu jedná o vyjádření originality a odlišení se od ostatních. Originalita a odlišení se může spočívat ve výběru originálního motivu či místa nebo technickém provedení tělesné modifikace. Určitou originalitu lze také vnímat v tom, co pro jedince daný motiv nebo místo na těle znamená. Z toho důvodu by bylo zajímavé uskutečnit výzkum s osobami, které mají ne tak rozšířené tělesné modifikace, a pokusit se nalézt, jestli potřeba odlišit se od ostatních je u nich výraznější než u našich účastníků výzkumu. Na výše zmíněnou problematiku odkazuje také Riegerová (2009) ve svém výzkumu, kde uvádí, že častý výskyt piercingu a tetování má někdy dokonce výrazně demotivující charakter, a to právě z důvodu nevýjimečnosti. Tetování bylo zároveň častěji než piercing nebo skarifikace spojeno s osobním významem.

Prosté chtění a zkrášlení těla se u námi dotazovaných jedinců objevovalo nejčastěji jako motiv ve spojitosti s piercingem. Na to upozorňuje také Wohlrab a kol. (2007), který uvádí, že piercingy jsou často používané jako módní doplňky, zatímco tetování má stále častěji pro jedince umělecký charakter. Heřmanský (2006) v souvislosti s estetickým hlediskem uvádí, že estetická motivace je podmínkou samotného podstoupení piercingu, neboť nelze předpokládat, že by v kontextu naší kultury někdo podstoupil piercing, aniž by jej považoval za zajímavý (Heřmanský, 2006). Ve spojitosti s estetickým hlediskem lze také zmínit výzkum Riegerové (2009), která ve své práci uvádí, že estetické hledisko může působit zároveň jako demotivační prvek.

Pouze v jednom případě se u piercingu jednalo o spontánní rozhodnutí. Ve všech případech tetovaných osob se jednalo o dlouhodobě promyšlený zásah do vlastního těla. Nepotvrdilo se tedy, jak by se u dospívajících jedinců mohlo zdát, že se bude jednat o spontánní a nepromyšlené jednání v rámci aplikace tělesných modifikací. Otázkou je, zda se v případě spontánního rozhodnutí jednalo o zvědavost jako motivaci k aplikaci tělesné modifikace. Minimálně v případě aplikace první tělesné modifikace by tento motiv přicházel v úvahu. Ve výzkumu Zahradkové (2013) se zvědavost jako motivace pro podstoupení tělesné modifikace objevuje poměrně často. Zároveň upozorňuje, že se zvědavost coby motivace často objevovala ve spojitosti s pocitem nudy. S odpovědí, která by poukazovala na nevyplněný volný čas jako zdroj motivace k podstoupení tělesné modifikace, jsme se v našem výzkumu nesetkali.

Další motivy se objevily v rámci sociálního prostředí. V případě kategorie sociální prostředí se nejčastěji objevoval případ, kdy se daný člověk pohyboval v prostředí, ať už v rámci rodinného nebo vrstevnické skupiny, kde lidé už nějakou tělesnou modifikaci měli. Několikrát jsme se také setkali s odpovědí, kdy měl partner/partnerka některou z tělesných modifikací. Dále se objevovala situace, kdy byl jedinec součástí nějaké skupiny, kde se tělesné modifikace u jedinců vyskytovaly a zároveň se to od členů dané skupiny očekávalo jako projev sounáležitosti. V našem případě se jednalo o příslušnost ke skupině, která se prezentovala jízdou na motorkách. Rychlík (2011) potvrzuje, že tetování odlišuje jedince od ostatních a přibližuje ho k vlastní spřízněné skupině. V současnosti se to týká třeba fotbalových fanoušků, motorkářských gangů, skinheads či ruské nebo japonské mafie. Motorkáři dle Havlíka (2009) vyznávají vlastní hodnoty, které jsou často spojené s odmítáním obecně platné morálky, například dodržování předepsané rychlosti. Obvyklá je také závislost na druhých členech skupiny a vzájemná nápodoba. Pokud si například

neformální vůdce nechá vyhotovit tetování, udělá to zpravidla pak i zbytek party. Následně pak ten, kdo nedodrží pravidla skupiny, z ní bývá vyřazen.

Na touhu jedince ztotožnit se s vrstevnickou skupinou především v období pubescence upozorňuje např. Vágnerová (2012). Námi realizovaná interview ukázala, že jedinci, kteří podstoupili tělesnou modifikaci během první fáze adolescence, častěji zmiňovali existenci tělesných modifikací u svých vrstevníků. Naopak jedinci, kteří podstoupili tělesnou modifikaci v pozdějším věku, uváděli častěji jako motiv sebevyjádření a vlastní symboliku. Pouze jedna účastnice uvedla, že se v její vrstevnické skupině nevyskytuje nikdo s tělesnou modifikací. Ačkoli většina dotazovaných uvedla, že členové vrstevnické skupiny, ve které se pohybují, mají některou z tělesných modifikací, nikdo z nich přímo neuvedl jako hlavní motivaci zapadnutí do skupiny nebo inspiraci k podstoupení tělesné modifikace v rámci vrstevnické skupiny. Častěji naopak uváděli osobní význam než skupinovou záležitost. Přesto však bylo v některých případech uváděno, že se tělesná modifikace od nich očekává nebo že jsou rádi, že mohou sdílet navzájem zkušenosti. Může být otázkou, zda si jedinci neuvědomují, že je vrstevníci mající nějakou tělesnou modifikaci inspirovali.

Pro jedince se inspirací k pořízení tělesných modifikací nestávají pouze členové rodiny nebo vrstevnické skupiny, ale také slavné osobnosti. Zde můžeme upozornit např. na Swangera (2006), který uvádí, že roli pro podstoupení tělesné modifikace (tetování a piercingu) může hrát i nápodoba vlastního vzoru, kdy se mu chce daný jedinec co nejvíce podobat. Na rozdíl od studie Heřmanského (2006) který uvádí, že nápodobu mediálního vzoru žádný z dotazovaných přímo nedeklaroval, jsme se v případě našeho výzkumu s touto odpovědí ve dvou případech setkali. Média a sociální sítě hrají v našem případě nejen roli, co se týká nápodoby slavné osobnosti, ale také ve výběru motivů, kdy nejméně tři účastníci uvedli, že svůj motiv tetování, popř. šperk v případě piercingu, našli na sociálních sítích nebo obecně na internetu, kde se nechali a nechávají inspirovat.

Specifickou motivací, kterou mimo jiné zmiňuje také Wohlrab a kol. (2006), pro podstoupení tělesné modifikace, konkrétně skarifikaci v našem případě, popsal jeden účastník jako podstoupení bolesti. Bártlová (2012) se ve svém výzkumu zabývala problematikou bolesti ve vztahu k tetování a uvádí, že přístup respondentů k bolesti lze označit za negativní, jelikož nikdo z respondentů neuvedl, že by bolest vnímal jako něco příjemného, případně tetování opakovaně podstupoval především pro prožitek bolesti. Podobně také Zahrádková (2013) uvádí, že překonávání bolesti jako motivace k podstoupení

tělesné modifikace se objevila v jejím výzkumu pouze u jedné účastnice, a to až potom, kdy zjistila, jakou bolest modifikace přináší, líbilo se jí podstupovat ji znovu a překonávat ji.

Při hledání toho, co modifikace pro jedince znamenají, se objevil zřetelný rozdíl mezi významem tetování a piercingů. U tetování převažoval osobní význam, kdy motiv tetování představoval pro dotazované specifický symbol, vyznání náboženství, součást subkultury apod. Dle Rychlíka se jedná o jistý způsob, jak ukázat svoji výjimečnost. Proto mohou některé motivy obsahovat důležitou osobní symboliku jako třeba připomínku nějaké události, příslušnost k určité skupině či jména dětí (Rychlík, 2011). V našem případě se jednalo u tetování o přírodní motivy, symboly vztahující se k literatuře, hudbě, sportovním klubům, blízkým osobám, filmové motivy nebo motivy související se znamením zvěrokruhu. U piercingu bylo dominantním motivem prosté chtění a estetické hledisko. Rozdíl v motivech můžeme nalézt v tom, že odstranění piercingu je velmi jednoduché a po odstranění velmi často není vidět, že se na daném místě piercing vůbec nacházel. Odstranění tetování je už o něco složitější, jedná se o časově i technicky náročnější metodu a mohou po ní zůstat větší jizvy než po piercingu.

K dalším zmíněným motivům pak patřilo opět odlišení se a příslušnost ke skupině, které jsme již interpretovali výše a inspiraci v rámci rodinného prostředí. Vágnerová (2012) uvádí, že rodiče si potřebují uchovat svou autoritu, dospívající usilují o osamostatnění a považují za úspěch, pokud dosáhnou jakéhokoli omezení podřízenosti. Tento jev lze převést i na námi získané výpovědi, kdy se ukázalo, že všichni dotazovaní se alespoň u jednoho z rodičů setkali s negativní reakcí. Navzdory tomu, že někteří věděli, že rodiče by s danou tělesnou modifikací nesouhlasili, nechali si ji udělat, a navíc měly tyto osoby více než jednu tělesnou modifikaci nebo alespoň plánovaly další. Na nesouhlas rodičů bylo tedy nahlíženo jako něco okrajového, co si adolescenti sice uvědomovali, ale co je v jejich rozhodování příliš neovlivnilo. Výslovný nesouhlas rodičů vedl často k tomu, že si jej účastníci nechali aplikovat bez jejich vědomí nebo, jak jsme již zmínili, rodiče informováni byli, ale rozhodnutí jedince to příliš neovlivnilo.

To může poukazovat na touhu adolescenta převzít zodpovědnost za své jednání a zároveň snahu rodičů udržet si svou autoritu. Dva dotazovaní dokonce uvedli, že u nich v rodině převládá autoritativní výchova a rodiče byli u svého potomka zásadně proti podstoupení tělesné modifikace. Dva dotazovaní uvedli, že je k podstoupení tělesné modifikace inspiroval jeden z rodičů. Jedinci, kteří uvedli, že je k tělesné modifikaci

inspiroval některý z rodičů, nespadal do období pubescence a nepřevládá u nich autoritativní styl výchovy. Riegerová (2009) se ve svém výzkumu taktéž setkala s tím, že jedinec byl k aplikaci piercingu nebo tetování motivován rodičem. Oproti Heřmanskému (2006) jsme se ale nesečkali s tím, že by účastníky k aplikaci piercingu vedla snaha se prosadit vůči rodičům, zároveň jsme se s touto motivací nesečkali ani v rámci aplikace tetování nebo skarifikace. Co se týče motivace v rámci rodinného prostředí, sečkali jsme se také s případem, kdy jedinec uvedl že on byl tím, kdo inspiroval svého sourozence k podstoupení tělesné modifikace navzdory výslovnému nesouhlasu rodičů.

Ukázalo se, že reakce okolí příliš neovlivnila jedince k podstoupení další tělesné modifikace. I když se někteří domnívají, že se mohou sečkat ve svém okolí s kritikou, nikdo neuvedl, že by se s nějakou konkrétní negativní reakcí sečkal, vyjma rodinného prostředí ze strany rodičů a v jednom případě se objevila negativní reakce v rámci školního prostředí ze strany pedagogů. Samozřejmě se často objevila podpora ze strany vrstevníků a ukázalo se, že tělesná modifikace může znamenat i motivační prvek v pracovním prostředí, kdy díky tetování lze mít jako model více příležitostí k fotografování. Účastníci sami ale žádné vážnější negativní reakce ani nějaké znevýhodnění nezaznamenali. Jejich okolí nemělo s přijetím takové změny tedy žádné problémy.

Pro některé z nich je dokonce samozřejmostí si piercing nebo tetování zakrýt nebo vyndat ve společnosti, převážně v pracovním prostředí, kde jedinci sami uznali, že není vhodné mít viditelnou tělesnou modifikaci. Nikdo z námi dotazovaných neuvedl, že by mu tělesná modifikace působila komplikace v rámci pracovního prostředí. Tento výsledek potvrzuje také Sochor (2015), která ve výsledcích svého výzkumu uvádí, že zaměstnavatelé tetování svých zaměstnanců převážně tolerují. Žádný z tetovaných respondentů v jejím výzkumu nepotvrdil kvůli tetování problémy v zaměstnání, ale všichni přiznali, že jej dobrovolně nebo po dohodě se zaměstnavatelem zakrývají. Zároveň dodává, že názory tetovaných respondentů jsou různé, ale spíše se přiklání k neutrálnímu až negativnímu vnímání společnosti. Tento výsledek se v našem výzkumu liší, kdy naši účastníci se sečkali nejčastěji s neutrální až pozitivní reakcí.

Opět by ale v tomto případě bylo zajímavé zmapovat tuto situaci u osob s těmi méně obvyklými tělesnými modifikacemi. Protože je možné předpokládat, že dnešní společnost již je na tetování a piercingy poměrně navyklá, záleží ale pochopitelně stále na tom, kde jsou umístěny, a tedy osoby s těmi extrémnějšími modifikacemi mohou být vystaveny negativním reakcím více než ostatní.

Ohledně spokojenosti s vlastním tělem a tělesnými modifikacemi lze říct, že u jedinců převažovaly kladné pocity. Většina dotazovaných uvedla, že jsou se svým tělem po podstoupení tělesné modifikace dokonce více spokojeni. Pravděpodobně i díky tomu, že jsou všichni účastníci se svým tělem takto více spokojeni, velká většina uvedla, že plánují další tělesné modifikace, a ti, kteří další tělesnou modifikaci neplánují, už mají více než jednu takovou úpravu na vlastním těle.

V rámci vnímání svého těla se opět objevil rozdíl mezi jedinci mající tetování a piercing. Osoby vlastnící piercing měly za to, že je jejich tělo v současnosti hezčí a přitažlivější, kdežto osoby s tetováním častěji uváděly, že si místo, kde se tetování nachází, uvědomují mnohem více. Objevilo se také sdělení, že se jedinec cítí více sebevědomý. To může souviset s mnoha faktory. Adolescent může cítit větší sounáležitost v rámci vrstevnické skupiny, může získat pocit vymanění se z rodičovské nadvlády nebo dalším důvodem může být identifikace se se známou osobností.

Tuto část tedy můžeme shrnout, že tělesné modifikace v našem vzorku jsou spojeny ve velké míře s kladnými pocity a jejich kladným vnímáním.

7.9 Závěrečný přehled výsledků výzkumu

Jaká je motivace jedince k podstoupení tělesné modifikace:

- Osobní význam, nespokojenost se vzhledem, symbolika, bolest, vyjádření sebe sama, intimita;
- Odlišení se od ostatních, šokování okolí;
- Prosté chtění;
- Vzor v rodině, vzor ve známé osobnosti;
- Příslušnost ke skupině, očekávání od skupiny;
- Reakce okolí jako motivace k podstoupení tělesné modifikace – podpora vrstevníků, strach z rodičů, podpora rodičů, bez ovlivnění, motivace pracovních nabídek.

S jakými reakcemi okolí se setkávají osoby s tělesnými modifikacemi:

- Ze strany vrstevníků – chvála, obdiv;
- Školní a pracovní prostředí – obdiv spolužáků, komplikace ve školním prostředí, bez komplikací, pracovní nabídky;

- Rodinné prostředí – podpora rodičem, nepodpora rodičů, ovlivnění sourozence.

Změny ve vnímání sám sebe po podstoupení tělesné modifikace:

- Větší spokojenost se svým tělem;
- Větší uvědomování si místa na těle;
- Větší sebevědomí;
- Větší péče o tělo.

8 Závěr

Stávající diplomová práce zkoumající dospívající jedince prostřednictvím jejich tělesných modifikací nám ukázala mnohé skutečnosti, které vycházejí z problematiky vztahující se k dospívání. Práce zároveň přispěla k uvědomění si některých jevů, se kterými se adolescenti mohou potýkat. Stěžejním cílem práce byla ovšem snaha osvětlit kontext tělesných modifikací u adolescentů s akcentem na sociální prostředí, ve kterém se pohybují. Cílem výzkumné části diplomové práce bylo seznámit zájemce o danou problematiku s fenoménem tělesných modifikací v kontextu adolescentů pohybujících se v sociálním prostředí. Dílčími cíli této diplomové práce je nastínit motivace jedince k podstoupení tělesné modifikace v rámci sociálního prostředí, zkušenosti s reakcemi okolí a v neposlední řadě jejich spokojenost s vlastním tělem.

Na základě provedených polostrukturovaných interview a studia odborné literatury, bylo zjištěno, že snaha o zkrášlení těla není pro dospívajícího jedince nejdůležitější motivací k podstoupení tělesné modifikace. Z výsledků výzkumu vyšlo najevo, že tou nejdůležitější motivací je osobní význam a sociální prostředí, ve kterém se jedinec pohybuje. Přesto lze poukázat na to, že u tetování převažoval osobní význam, ale u piercingu se jednalo především o motiv zkrášlení.

Navzdory uvědomění si existence předsudků ve společnosti vůči tělesným modifikacím se neukázalo, že by se námi dotazovaní jedinci setkali s výraznější negativní reakcí či znevýhodněním, a to především v rámci školního nebo pracovního prostředí.

Zkoumání vztahu k tělesné modifikaci nám ukázalo, že velká většina jedinců nevnímá takovou změnu jako chybu nebo neuvážlivé rozhodnutí, ale jako rozhodnutí, kterým si byli jisti. To dokazuje také to, že jedinci si podstoupení tělesné modifikace dopředu promysleli, zároveň však může výsledek poukazovat i na to, že mladí lidé mají pevnou vůli a jsou schopni nést zodpovědnost za svá rozhodnutí. Otázkou je, zda nedochází k lítosti či nespokojenost až v dospělosti či stáří, což by stálo za bližší prozkoumání.

Výsledky práce skutečně přinesly řadu zajímavých poznatků. Ze sociálněpedagogického hlediska přiblížení toho, jak současný mladý člověk vnímá tělesné modifikace jakožto prakticky pokaždé trvalý zásah do vlastního těla, může pomoci osvětlit jeho pohled na okolní svět a život v něm. Z podoby tělesných modifikací v mnoha případech lze rovněž odvodit, jaké má jejich nositel záliby, zájmy a životní postoje. I to může být pro sociálního pedagoga při případné snaze pomoci dospívajícímu jedinci velmi důležité a prospěšné pro obě strany.

9 Seznam použité literatury

ATKINSON, Rita L., HERMAN, Erik a PETRŽELA, Miroslav. *Psychologie*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85605-35-X.

BALCAR, Karel. *Úvod do studia psychologie osobnosti*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983.

BÁRTLOVÁ, Michaela. *Tělesné modifikace a bolest v současné společnosti* [online]. Plzeň, 2012 [cit. 2021-5-16]. Dostupné z: https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/2904/1/BP_Bartlova_Michaela.pdf. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni.

BĚLÍK, Václav, SVOBODA HOFERKOVÁ, Stanislava. *Tvorba odborné práce: vysokoškolská učebnice pro studenty sociálně pedagogických oborů*. Brno: Tribun EU, 2016. ISBN 978-80-263-1021-1.

BREUNER, Cora C. et al. Adolescent and young adult tattooing, piercing, and scarification. *Pediatrics*, 2017, 140.4.

BROOKS, Traci L. et al. Body modification and substance use in adolescents: is there a link? *Journal of Adolescent Health*, 2003, 32.1: 44-49.

CAMPBELL, Josephine. Body modifications and mutilations. *Salem Press Encyclopedia* [online]. 2020 [cit. 2020-11-03].

ČÁP, J., BOSCHEK, P., BALCAR, K. Způsob výchovy v rodině a osobnostní faktory HSPQ II. Řádu. *Československá psychologie*, 1999, roč. 43, č. 4, s. 289–299.

ČÁP, Jan a MAREŠ, Jiří. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.

DeMELLO, Margo. *Encyclopedia of Body Adornment*. Westport, Conn.: Greenwood Press, 2007. ISBN 978-0-313-33695-9.

DUDZIAKOVÁ, Marie. Kde to říznout? Pokus o definici tělesných modifikací. *Culturologia – The Journal of Culture*. Filozofická fakulta UK v Praze, 2013, 51–57.

EREMIÁŠOVÁ, Zuzana. *Vliv tetování na dospívání mládeže* [online]. Brno, 2018 [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/yjali/BC._Eremiasova_Final.pdf. Bakalářská práce. Masarykova univerzita.

FEATHERSTONE, Mike. *Body Modification. Theory, Culture & Society*. London: SAGE Publications Ltd, 2005. doi: 10.4135/9781446220207.

FIALOVÁ, Ludmila. *Body image jako součást sebepojetí člověka*. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0173-7.

FIALOVÁ, Ludmila. *Moderní body image: jak se vyrovnat s kultem štíhlého těla*. Praha: Grada, 2007. ISBN 80-247-1350-0.

FIFKOVÁ, Hana et al. *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*. Vyd. 2. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1696-1.

FIKSA, Radomír. *Piercing*. Žďár nad Sázavou: Sowulo Press, 2005. ISBN 80-903618-0-3.

FIKSA, Radomír. *Tetování*. Druhé vydání. Žďár nad Sázavou: Bodyart Press, 2011. ISBN 978-80-87525-00-5.

FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5046-0.

GILBERT, Steve. *Tattoo History: a source book: an anthology of historical records of tattooing throughout the world*. Juno books, 2000.

GOFFMAN, Erving. *Stigma: poznámky k problému zvládnání narušené identity*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-21-0.

HAJNÝ, Martin. *O rodičích, dětech a drogách: drogy a jejich účinky, rizika zvyšující užívání drog, léčba, problémové situace*. Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-0135-9.

HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-569-1.

HAVLÍK, K. Motorkáři: zabíjí nezkušenost i charakter. *Psychologie dnes*, 2009, 15, 54–55.

Hell.cz [online]. Praha: Hell.cz, © 2004 - 2020 [cit. 2020-12-09]. Dostupné z: <https://hell.cz/>

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

HEŘMANSKÝ, Martin. *Motivační a symbolické aspekty piercingu v kultuře gymnaziální mládeže*. In Aleš Čeněk. Antropologické symposium IV. Plzeň: (s.n.), 2006. s. 29–48. ISBN 80-86898-65-2.

HICINBOTHEM, Julie, GONSALVES, Sonia; LESTER, David. Body modification and suicidal behavior. *Death Studies*, 2006, 30.4: 351-363.

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

HOMOLA, M., TRPIŠOVSKÁ, D. *Psychologie osobnosti: (stručný výkladový slovník)*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1992.

HOUGHTON, S., Amateur Tattooing Practices and Beliefs Among High School Adolescents, *Journal of Adolescent Health*, 19, 420-425.

JANOUŠEK, Jaromír. *Sociální psychologie*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.

KRAUS, Blahoslav a POLÁČKOVÁ, V. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

KRIEGELOVÁ, Marie. *Záměrné sebepoškozování v dětství a adolescenci*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2333-4.

LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-1284-0.

LANGMEIER, Josef a MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5.

LEINERT, Jan. *Zdobené tělo a jeho význam pro současného mladého člověka* [online]. Zlín, 2010 [cit. 2021-5.-19]. Dostupné z: http://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/16307/leinert_2011_dp.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.

LEWIN, K., LIPPIT, R., WHITE, R. K. (1939) 'Patterns of aggressive behaviour in experimentally created social climates'. *Journal of Social Psychology* 10, 271-301.

LODDER, Matthew C. *Body art: body modification as artistic practice*. 2010. PhD Thesis. University of Reading.

MARTIN, Benjamin A., DULA, Chris S. More than Skin Deep: Perceptions of, and Stigma against, Tattoos. *College Student Journal*, 2010, 44.1.

MATĚJČEK, Zdeněk. Výbor z díla. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1056-6.

MATOUŠEK, Oldřich a KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X.

McQUAIL, D. *Media performanc: Mass Communication and the Public Interest*. London: Sage Publications, 1992. Ltd. ISBN-13: 9780803982956.

MELGOSA, J. *Umění výchovy dítěte*. Praha 2003. Vydal AdventOrion s.r.o. ISBN 80-7172-613-3.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

MUSIL, Libor. Sociální prostředí. *MATOUŠEK O. a kol*, 2013, 512-513.

OREL, Miroslav, OBEREIGNERŮ, Radko, MENDEL, Andrej. *Vybrané aspekty sebezpojetí dětí a adolescentů*. Univerzita Palackého v Olomouci, 2016.

OTTO, Jan. *Ottův slovník naučný*. 1. Praha: J. Otto, 1906.

PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3470-5.

PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.

REESE, Jasmine. Adolescent Tattoos, Body Piercings and Body Modifications. In: *Johns Hopkins All Children's Receives Hospital* [online]. 2017 [cit. 2020-11-17]. Dostupné z: <https://www.hopkinsallchildrens.org/ACH-News/General-News/Adolescent-Tattoos,-Body-Piercings-and-Body-Modifi>

RIEGEROVÁ, Adela. *Tělesné modifikace v kultuře žáků středního odborného učiliště* [online]. Praha, 2009 [cit. 2021-5-16]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/30100/130008411.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze.

RYCHLÍK, Martin. *Dějiny tetování: Setkání postmoderny s archaismem v kultuře tzv. Modern Primitives*. Praha, 2011. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav etnologie. Vedoucí práce Kašpar, Oldřich.

ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: [vývojová psychologie]*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0772-6.

SEDLÁČKOVÁ, Daniela. *Rozvoj zdravého sebevědomí žáka*. Grada, 2009. ISBN 978-80-247-6235-7.

SCHELLMANN, Bernhard, GAIDA, Peter, GLÄSER, Martin a KEGEL, Thomas. *Média: Základní pojmy, návrhy, výroba*. Praha: Europa-Sobotále, 2004. ISBN 80-86706-06-0.

SCHÜTZ, A *The Phenomenology of the Social World*. Evanston, Northwestern University, 1967.

SMĚKAL, Vladimír. *Pozvání do psychologie osobnosti: člověk v zrcadlení [i.e. zrcadle] vědomí a jednání*. Brno: Barrister & Principal, 2009. ISBN 978-80-87029-62-6.

SOCHOR, Kateřina. *Tetování - fenomén dnešní doby* [online]. Zlín, 2015 [cit. 2021-5-16]. Dostupné z: https://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/36852/sochor_2016_dp.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.

STIRN, Aglaja. Body piercing: medical consequences and psychological motivations. *The Lancet*, 2003, 361.9364: 1205-1215.

SWAMI, Viren. Marked for life? A prospective study of tattoos on appearance anxiety and dissatisfaction, perceptions of uniqueness, and self-esteem. *Body Image*, 2011. 8.3: 237-244.

SWANGER, N. Visible body modification (VBM): evidence from human resource managers and recruiters and the effects on employment. *Hospitality Management*, 2006. 25.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN 978-80-244-2433-0.

ŠVAŘÍČEK, Roman a ŠEĐOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6

THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.

TIGGEMANN, M., HOPKINS, L. A. Tattoos and piercings: Bodily expressions of uniqueness?. *Body Image*, 2011. 8, 245-250.

TOD, David., THATCHER, Joanne., RAHMAN, Rachel. *Psychologie sportu*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3923-6.

TOMÁNEK, Pavol. *Základy andragogiky a rodinnej výchovy pre sociálnych pracovníkov*. Brno: Tribun EU, 2013. ISBN 978-80-263-0301-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1428-8.

WOHLRAB, Silke, et al. Perception of human body modification. *Personality and Individual Differences*, 2009. 46.2: 202-206.

WOHLRAB, Silke; STAHL, Jutta; KAPPELER, Peter M. Modifying the body: Motivations for getting tattooed and pierced. *Body image*, 2007. 4.1: 87-95.

ZAHRÁDKOVÁ, Simona. *Tetování a další tělesné modifikace: Jejich význam pro jedince a zjišťování tendence k rizikovému chování u těchto osob* [online]. Olomouc, 2013

[cit. 2021-5-16]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/9obmtx/00173008-564411658.pdf>.
Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce PhDr. Martin Dolejš,
Ph.D.

Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon).

10 Seznam zkratk

TM	Tělesné modifikace
Sb.	Sbírka zákonů
Č.	Číslo

Přílohy

Příloha 1: Tabulka kategorií a kódů

Výzkumná otázka	Dílčí podotázka	Kategorie	Podkategorie	Kódy
Motivace jedince k TM		Osobní význam		Bolest
				Vyjádření sebe sama
				Intimita
				Symbolika
				Nespokojenost se vzhledem
		Odlišení		Jinakost
				Vyčnívání
				Šokování okolí
		Prosté chtění		Zalíbení se
		Sociální prostředí	Rodina	Vzor v rodině
			Příslušnost ke skupině	Součást subkultury
			Vrstevnická skupina	Očekávání od skupiny
				Členové vlastní TM
	Vzor	Rodina		
		Známá osobnost		
	Reakce okolí a ovlivnění podstoupení TM	Vrstevnická skupina		Podpora
		Rodina		Bez ovlivnění
				Strach z rodičů
				Podpora
		Pracovní prostředí		Nabídky
Bez ovlivnění		Neovlivnění okolím		
Jak vnímá okolí	Vrstevnická skupina		Překvapení	
			Obdiv	
			Chvála	
	Školní a pracovní prostředí		Obdiv spolužáků	
			Učitelé nevědí	
			Bez komplikací	
	Rodinné prostředí		Problém u pedagogů	
			Nepodpoření rodičem	
			Podpora od rodiče	
	Ovlivnění sourozence		Ovlivnění sourozence	
Změny ve vnímání sama sebe	Spokojenost s tělem		Větší spokojenost	
			Spokojenost po úpravě TM	
	Změna ve vnímání		Větší sebevědomí	
			Uvědomění si místa	
			Větší péče o tělo	

Pozn. TM – tělesné modifikace

Příloha 2: Vzor informovaného souhlasu

Informovaný souhlas s účastí ve výzkumu a se zpracováním osobních údajů

Informace o výzkumu:

Tento informovaný souhlas se týká rozhovorů zaznamenaných za účelem zpracování diplomové práce s názvem „Sociální prostředí a tělesné modifikace adolescentů – příspěvek k sociální pedagogice.“ Cílem práce je získat přehled o tom, jaké faktory sociálního prostředí, ve kterém se jedinec pohybuje, mohly vést k motivaci k podstoupení tělesné modifikace. Rozhovory budou nahrávány, následně doslovně přepsány a anonymizovány, to znamená, že účastník nebude na jejich základě určitelný.

Informace o účastníkovi výzkumu:

jméno a příjmení:

datum narození:

Diplomová práce bude zveřejněna v depozitáři závěrečných prací Univerzity Karlovy.

Já,....., jsem dne.....poskytl/a rozhovor Bc. Kateřině Korbellové, za účelem výše vymezeného výzkumu k diplomové práci.

Já níže podepsaný/-á potvrzuji, že

- a) jsem se seznámil/-a s informacemi o cílech a průběhu výše popsáného výzkumu (dále též jen „výzkum“);
- b) dobrovolně souhlasím s účastí své osoby/ svého nezletilého dítěte tomto výzkumu;
- c) rozumím tomu, že se mohu kdykoli rozhodnout ve své účasti na výzkumu nepokračovat;
- d) jsem srozuměn s tím, že jakékoliv užití a zveřejnění dat a výstupů vzešlých z výzkumu nezakládá můj nárok na jakoukoliv odměnu či náhradu, tzn. že veškerá oprávnění k užití a zveřejnění dat a výstupů vzešlých z výzkumu poskytuji bezúplatně.
- a) souhlasím se zveřejněním anonymizovaných dat a výstupů vzešlých z výzkumu a s jejich dalším využitím;
- b) souhlasím se zpracováním a uchováním osobních a citlivých údajů v rozsahu v tomto informovaném souhlasu uvedených ze strany Univerzity Karlovy, Filozofické fakulty, IČ: 00216208, se sídlem: nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1, a to pro účely zpracování dat vzešlých z výzkumu, pro účely případného kontaktování z důvodu zpracování dat vzešlých z výzkumu či z důvodu nabídky účasti na obdobných akcích a pro účely evidence a archivace; a s tím, že tyto osobní údaje mohou být poskytnuty subjektům oprávněným k výkonu kontroly projektu, v jehož rámci výzkum realizován;

Potvrzuji, že jsem převzal/a podepsaný stejnospis tohoto informovaného souhlasu.

Dne:

Podpis:

Příloha 3: Otázky polostrukturovaného interview

- 1) Řekni mi něco o sobě, co děláš, kolik ti je let?
- 2) Jaké tělesné modifikace máš? A kdy jsi si je nechal/a udělat?
- 3) Jaký význam pro tebe má tvoje tělesná modifikace, popř. vyjadřuješ tím své životní postoje?
- 4) Mají některé z tělesných modifikací lidé z vrstevnické skupiny nebo z rodiny?
- 5) Máš nějaký vzor, který tě k tělesným modifikacím inspiruje?
- 6) Jaký důvod jsi měl/a k pořízení tvojí první tělesné ozdoby?
- 7) Jakým způsobem si nejčastěji vybíráš motiv nebo styl svých tělesných modifikací??
- 8) Jsi takto se svým tělem více spokojená/ý?
- 9) Vnímáš své tělo po podstoupení tělesné modifikace jinak?
- 10) Ovlivnila tě reakce okolí k podstoupení dalších tělesných modifikací?
- 11) Pociťoval/a jste obavy z reakce okolí a ovlivnilo to nějak tvoje rozhodování?
- 12) Když jsi začal/a s úpravami, co na to říkali rodiče a přátelé?
- 13) Jak tvé tělesné modifikace vnímali ve škole, popř. v zaměstnání?
- 14) Plánuješ nějaké další tělesné modifikace, popř. jaké a proč?

Příloha 4: Ukázka rozhovoru

Rozhovor s Tomášem, 21 let

1) Ahoj, poprosím tě, jestli mi řekneš něco o sobě, kolik ti je let, co děláš.

„Tak je mi 21 let, už jsem dostudoval, takže pracuju tady u nás v malý firmě. A koníčky jestli chceš třeba slyšet, tak hraní airsoftu a projíždění se autem.“

2) Jaké tělesné modifikace máš a kdy jsi si je nechal udělat?

„Tak nechal jsem si to udělat v osmnácti, hned čerstvě jakoby po osmnáctkách a vlastně jako líbí se mi to no. Ne, že bych někam spadal do nějaký skupinky nebo tak, ale prostě se mi to jenom líbí. No a vlastně má to i strejda, což je jakoby můj vzor.“

3) Ještě mi řekni, jakou tělesnou modifikaci máš, je to tetování?

„Jo, je to tetování.“

4) A máš jedno nebo jich je víc?

„Jo, zatím jenom jedno, na rameni.“

5) Mají tvoji kamarádi nebo někdo další z rodiny nějakou z tělesných modifikací?

„No, tak vlastně moje přítelkyně má tetování a měla vlastně i piercingy. Pak vlastně z mojí skupiny vlastně asi jenom jeden kamarád no. Ostatní se do toho nějak nehrnou.“

6) Kromě tvého strýce, máš ještě nějaký vzor, který tě inspiroval k pořízení tetování?

„Ty bláho, řekl bych třeba Dwayne Johnson, vlastně jak má potetovanou celou ruku a to prso a vlastně dalo by se říct, že i mamka, protože ona má taky jedno.“

7) Jaký byl prvotní důvod k podstoupení tetování?

„Vlastně ty jo, prvotní důvod jo? Ty jo, řekl bych asi vyčlenění ze skupiny možná. Dejme tomu no, něco takovýho.“

8) Podle čeho jsi si vybíral motiv, který máš?

„Jo, tak tohle jsem si vybíral hodně dlouho. Mám vlastně strom s kořenama a uprostřed jsou váhy, protože já jsem znamení váha a nechtěl jsem nějaký jakoby obyčejný, prostě takovej ten chlápek, co drží váhu, jo. Nebo takovej ten oblouček s takovou tou rovnou čarou, jako nějakej takovej ten znak tý váhy, tak jsem přemýšlel něco speciálního. Takže jsem vlastně našel ten strom a vybral jsem si to kvůli tomu, že když budu mít děti, tak na ty váhy si dám třeba jejich iniciály. Takže takhle jakoby do budoucna no.“

9) Po tom, co jsi si nechal udělat tetování, tak jsi takhle se svým tělem více spokojený?

„Jo, jako musím uznat, že tetování mám vlastně tři roky, ale furt se na něj koukám, ohlížím se na něj, říkám pěkný pěkný, povedlo se to, takže jo, jsem spokojenej no.“

10) Vnímáš teď svoje tělo jinak?

„Ani ne, řekl bych, že ne.“

11) To, jak na to reagovalo tvoje okolí, ve škole, přátelé, rodiny apod. ovlivnilo to nějak to, abys podstoupil další tetování nebo nějakou jinou tělesnou modifikaci?

„Ovlivnilo no, spíš jsem se jakoby zasekl a řekl si, že prostě budu mít další tetování nebo chci mít další, přes to by jako nejel vlak. Vlastně rodiče byli jako v pohodě. Mamka mě v tom podpořila, protože ta zrovna šla tejdenn před tím, než jsem měl jít já, tak šla ona na tetování, takže ta mě podpořila. No a tat'ka se cukal pár dní no, ale pak ho to přešlo.“

12) Před tím, než jsi na tetování šel, měl jsi obavy z reakce okolí?

„Bál jsem se hlavně jakoby názoru tat'ky, jak bude reagovat, aby to ten vztah nějak nezkazilo, ale nakonec v pohodě.“

13) Co na to říkali rodiče už jsi mi pověděl a co na to říkali kamarádi a přítelkyně?

„Tak kamarádi byli nadšený, furt na to koukali, prohlíželi si to a problém s tím neměli, byli zvědaví. Většina tetování nemá, tak byli zvědaví, pořád na to koukali, ptali se, jestli to bolelo a tak no.“

14) A co na to říkali v práci, popřípadě ve škole nebo na brigádě?

„Tak jsem byl ještě na škole a nijak to neřešili, mám to na rameni, tak to není tak vidět. A když jsem si to ze začátku mazal takovým tím krémem, aby se to rychleji zahodilo, tak nic taky neříkali. Nějaký kázeňský postihy nebo tak, to ne.“

15) A v práci?

„Jo, tak tam to neřeší.“

16) Říkal jsi, že plánuješ další tetování, už víš, jaké a plánuješ něco dalšího?

„No plánuju tetování něco z kultury Japonska. Teď abych nekecal, tak je to pohled na horu Fukušima v takový tý vlně, je to jako nejznámější pohled na tu horu, tak jako na předloktí.“